

XLV-LETO

3-ŠTEV.

LJUBLJANSKI ZVON

IZDAJATIŠKOVNA ZADRUGA
L J U B L J A N A

1

9

2

5

Vsebina zvezka za mesec marec:

1. Igo Gruden: V pomladnem večeru	129
2. Juš Kozak: Šentpeter. (Dalje prihodnjič.)	130
3. Dr. Ivan Prijatelj: Dostojevskij. (Dalje prihodnjič.)	138
4. Anton Novačan: Papiga. (Konec.)	146
5. Angelo Cerkvenik: V vrtincu. (Dalje prihodnjič.)	152
6. Georges Duhamel-Pavel Karlin: Balada o Florentinu Prunieru	159
7. A. Debeljak: Anatole France. (Konec.)	160
8. Karlo Kocjančič: Iz zbirke «Večna plamenica»	169
9. Avgust Žigon: K. Rudež Levstiku: 12 pisem. (Konec prihodnjič.)	170
10. Jernej Jereb: Suženj demona. (Dalje prihodnjič.)	175
11. Tine Debeljak: Tkem	182
12. Li-Tai-Pe-Pavel Karlin: Slovo od prijatelja	182
13. Književna poročila	183
K o c j a n: Vinko Möderndorfer, Narodne pripovedke iz Mežiške doline.	
— J a n k o G l a s e r: Pavel Flerè, Pripovedne slovenske narodne pesmi.	
— D r. F r. I l e š i č: Emil Korytko. — J. S.: Ada Negri, I canti dell'isola.	
14. Kronika	190
P. K.: Georges Duhamel. — Fr. Kidrič: Prešernova zabavljica «Novi Pegasus», oziroma «Kam je prešel polž iz Višnje gore». — Srečko K u m a r: Pevsko društvo «Ljubljanski Zvon».	

„LJUBLJANSKI ZVON“

izhaja v posameznih zvezkih ter stane na leto 120 Din, za pol leta
60 Din, za četr let 30 Din, za inozemstvo 140 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 15 Din.

Odgovorni urednik: Fran Albrecht.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo.

Upravništvo se nahaja v Prešernovi ulici št. 54.

Last in založba «Tiskovne zadruga», r. z. z o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

Igo Gruden / V pomladnem večeru

Nad zemljo, pod zvezdami spečo, diši po pomladi . . .
Odpri svoje okno na ulico mračno
in skloni se ven;
o, vtoni v valovje vonjivo in mlačno,
ki bije ob zvezdnati prod
in lije od vsepcvsod nad prepadi
noči in človeških usod —
kakor sen . . .

V zapadu boš videla težke oblake v razsutju;
iz dalje boš slišala v toplem, omamnem občutju
krožečih svetovij razkošno utripanje,
selečih se ptičev vznemirjeno tipanje
in himnično blaženost sprôščenih vod:
boš čula slapove kot pesem pomladnega groma
in pesem potokov kot zvon, ki nam poje cd doma —
in pesem neba in vse zemlje bo le doprovod
ljubečemu srcu in vzkrikanju žejne krvi
in duši, zasanjani v daljne prepade noči.

V en sam slavospev sta spojila se sever in jug
in mesec rastoči — samotni moj drug —
ti skoro vzbledi čez pogorje kot plug,
ki orje samoto noči:

O bajni trepet, ko srcé zazveni!
Odpri svoje okno, rcké razprosti
in misli v polet v še neznane smeri
čez svet, ki že ves po pomladi diši.

Juš Kozak / Šentpeter

(Nadaljevanje)

Božja pot

Počasi je prihajala pomlad. Že pred pustom so gole njive pričakovale solnčne gcrkote. A zemlja je ostala mrzla in hladna. Ko pa je zasopla, so pričeli umirati ljudje. Strojari Strehar ni mogel več dihati. Poklicali so Rožmana, ki je prišel še o pravem času. Umirajoči se je mirno poslavljal. Naročil je: «Pozdravite Matijo. Jaz sem kcnčal.»

Streharju so zatisnili trudne oči. Še tistega popoldneva je obiskal župnik Zamejca.

«Matija, pozdrav imam zate!» je dejal, ko je vstopil.

Zamejec se je naslanjal s hrbtom na peč. Spoštljivo je pozdravil svojega gosta. Ko se je župnik ozrl v postarano obličje, mu je zastala beseda. Oči, v katerih je še pred kratkim živela vsa fara, so izgubile svoj sijaj in postale zamišljene. V lica je bil zabuhel, globoke gube kože na čelu so bili sledovi življenja, ki se ne vrne več.

Rožman je ponovil: «Strehar te pozdravlja! Zjutraj sem ga obhajal, cpoldne mu je zvonilo.»

«Torej je šel mož!» je zamrmral Zamejec in se sršeče zagledal skozi okno.

Župnik je takoj spoznal, da je Matija v duhu odsoten, da so se mu oči zagledale v tiste temne daljave, kamor se je podal Strehar. Molče je sedel za mizo.

Čez čas je Matija trdo izpregovoril: «No, zdaj pride sin!» V tem trenutku se je še jasneje zavedal silne samote krog sebe. Stoli so stali prazni. Nemoteno so pajki predli svoje mreže. Ni mogel stati na mestu, pričel je hoditi gori in doli.

Rožman je ves čas molčal. Ko se je Matija zopet ustavil pred njim, ga je beseda vsega razodevala.

«Gospod župnik, to boli! Ko pojdem jaz, bodo predali hišo!»

«Zakaj, Matija? Azo in Marijo imaš!»

Matija je zamahnil z roko in se zopet naslonil na peč: «Le pustiva te besede! Te hiše, ki sem jo postavil jaz, ne znajo vditi ženske roke. Pa kaj, zanje so gorkejša gnezda kot domača. Odnesle bodo, kar jim je namenjeno. Aza in Marija! Ampak tisto, kar je bilo samo moje in sem naredil od onega trenutka, ko sem prvega volička pripeljal domov ter se je v mesnici na vsakem

kosu poznala Zamejčeva sekira, tisto, gospod župnik, bodo prodali in pozabili. Dolga je bila ta pot in marsikateri krvavi žulj je počil na teh dlaneh.

Zopet sta umolknila. Sam zase je premišljal župnik: «Težava bo, ko te bo usoda ruvala s koreninami. Preklalo te bo. Saj ni mogoče drugače, polovica te ostane na tem svetu.» Nato je vprašal: «Kaj pa Aza?»

Matiji so zablestele čči in skoro nasmehnil se je: «Že pride, že pride!»

«Piše?»

«Meni ne, vem pa, da pride!»

Rožman je slutil, da ničesar ne ve, da je to tista žalost, ki mu kali oči in se izprehaja z njim po prazni sobi. Vstal je. Tudi Matija je želel tako: «Na njivo pojdem! Krompir sade!» se je izgovarjal. Med vratmi se je spomnil nečesa, kar mu je razveseljevalo dušo: «Jutri vam pošljem meso, da se bo v ustih topilo.»

Rožman se je pošalil: «Dokler bo še oko veselo, Matija, ne bo hudega!»

Zamejec je zaprl vrata in hodil po dvorišču. Tišina je vladala, le petelin je šaril in židane volje vabil kokoši. Lipa se je že vsa pognala v popje. Dobro je dela Matiji blaga toplota. Sklenil je na hrbtu roke in križaril po svoji domačiji.

Nenadoma se je zamišljeno ustavil in potopil oči v sinjo nebesno modrino. Nato je obsedel pod lipo. Naslonil je glavo med dlani in polglasno premišljal.

«Tako, Strehar je šel... Živimo, umremo, pa je vsega konec... Vse moraš prenesti. Dokler živiš, te preklinjajo, posebno če si za glavo višji od drugih. Ko umreš, se vesele, da njim ni bilo treba v jamo. Le sam premisli: danes je moral Strehar na oni svet. Kaj nisi zadovoljen, da se ni pri tebi oglasila smrt? Kaj bi, težka je pot v klavnico. Kako se vol boji smrti, prednje noge kar štrle od njega, ko ga ženemo čez prag. — Potem, potem je najbrže mir. Le pot med črve je vražje težka. Kvečjemu če postaneš tako prekleto truden, kakor so se Streharju zapirale oči same od sebe. To ni nič drugega, kakor da te pri živem telesu prično glodati črvi. — Testamenta bo treba. Testament preživi človeka. Drugo ne velja. In vendar še nisem bral testamenta, kjer bi bilo zapisano, da zato živiš, da umreš... Za otroke bi bilo... Neumnost. Otroci ne živijo nazaj. Rožman, povej mi po srcu, zakaj učiš ljubezen? Rad bi vedel. Da bi te že na tem svetu požrli... O, saj ti ne uide.»

Ves zatopljen v svoje misli, ni opazil, kako je izpod strehe ritenski lezel po lestvi Luka. Le-ta se je začudil, ko je ugledal

brata, tako sedečega pri belem dnevu pod lipo. Otepel je slamo, se pretegnil in počasi zapuščal dvorišče. Šele sedaj ga je Matija zapazil. Bratsko čuvstvo, ki je že davno ugasnilo med njima, se tudi danes ni vzbudilo. Pogledal ga je kot človeka, ki živi in umre, kakor je prej sodil sebe in svet. Niti jeza, niti ljubezen se mu nista oglasili v srcu. Ostro je zrló oko in ko je zopet naslonil glavo, je vpletel Luko v svoje misli: «No, tebi ne bo treba pisati testamenta. Izprijen si, iztrgal si se iz življenja. Nič se te ne drži, kar bi požrli. Ampak sam je prenesel in po svoje je živel. Edino, kar ima Zamejčevega na sebi.»

Nikoli še ni mislil kakor topot: «Nemara je vseeno!»

Luka je ugibal, odhajajoč na polje, drugače o svojem bratu. «Matija, težko živiš brez veselja. Mene pa je doletelo, čeprav ga nisem pričakoval.»

Matija je ostal do noči na dvorišču. Preden so se domači vrnili s polja, je stopil in pokropil Streharja. Ko se je vrnil, ni hotel jesti. Zaprl se je v sobo in postavil predse polič vina. Nato je razgrnil po mizi polo belega papirja in omočil pero. Pa je odložil in s spetimi dlanmi trdo stisnil čelo. Pod roko je čutil, kako mu bijejo žile v sencih. Dolgo je premišljal. Nobena duša se ni zganila v hiši. Le ura na steni je bila enakomerno in docela uspa-vala tišino. Matijine oči niso več videle papirja pred seboj. Na življenje so gledale in se poslavliale od njega. Sklenil je, da napiše testament. Vzel je pero, zaškrtalo je po papirju. Velike, mastne črke so se razporedile: «Moja volja!» Zopet je odložil in obvisel nad mizo. V trenutku se mu je omehčalo oko. Na mizo je položil dlani in se naslonil nazaj. Ogledeval je težke, mesnate roke. Pod kožo so tekle debele žile, modre in nabrekle od dela. Vidno je v njih utripala kri. Od svetlobe oblite so se zdele še silnejše te poraščene roke, kakor dva živa bata na mizi. Ko jih je Matija gledal, se mu je vrnila v glavo nova predstava. Gori pod Šentvidom ima kmet dva junčka. Tako sta dražljivo zalita, da se mu smeje oko. Že lansko jesen jih je hotel imeti, pa mu jih kmet ni dal. Dejal je, da nemara letos. Takšnih že dolgo ni videla klavnica. Ni mu šla prikazen izpred oči. Debele glave, smrčka, polna zdravja, za objem čez križ, že takrat bela in snažna. Matija jih ima zapisane v svojih računih. Dobro se spominja, da je imel levi rjavo progó čez križ.

Težke denarje bo treba šteti, ampak vse bo gledalo, ko jih bo gnal hlapec po farni cesti. O, še bodo mojstri občudovali Matijino oko! Vozovi bodo morali zapeljati na kamen ob hišah, če se jim bodo hoteli izogniti.

Matija se je nasmehnil. Za vsako ceno se bo dal letos na žeganju pri Sv. Roku v Dravljah. Tako je premišljal in pogled mu je obvisel zopet na papirju. Tam je še vedno čakalo: «Moja volja!» V tem trenutku je utonilo vse v pozabljenju. Vstal je, zganil papir ter ga položil nazaj v predal. «Ne uide jim!» je menil pri sebi in upihnil luč.

Par dni nato je prišla Marija popoldne na obisk. Matija ni prestopil praga v njen dom, a dobro se mu je zdelo, če je ona prišla k njemu. Prinesla je seboj malega Hostarčka. Otroče je kipelo od zdravja in zvedavo obračalo oči v starega očeta, ki ga je s prstom dražil po podbradku.

«Lepo raste!» je dejal Matija in stopil po sobi. Čeprav je vedel, da je otrok del njegove krvi, je vedno nezaupno pogledoval rdečelični obrazek. «Nič več ni tebi podoben, zmeraj bolj cnim,» je sodil, kadar se je zopet ustavil pred njima. Mati ga je stisnila k sebi in ga vsega pokrila s poljubi. «O, moj je, moj, kajne, Rokec?»

«Kaj pa on?» je vprašal Matija.

«Slabo!» je vzdihnila Marija in oči so se ji solzile. Sedla je k peči, kct žena je bila še lepša. Gosti lasje so ji silili na belo čelo. Ponosno so se ji dvigale grudi in njih oblika se je prelivala okrog ramen v pleča, v katerih se je vedno bolj odražala mogočna očeta tova rast.

Matiji se je zresnilo okc: «Pa bi še kaj poizkusila!»

«Vse sem storila. Nič ne pomaga. Še enkrat toliko bi rada dala, če bi kaj pomagalo. Od dne do dne je slabši, od pusta sem vidno hira. Pije in samo pije!»

«To imajo od tega, ker so hteli vse požreti. Za prvega jih je malo rojenih.»

Marija se je zamislila. Ni rada tožila očetu, rajša mu je prikrivala, kakšno trpljenje prenaša doma. Vselej, kadar je prišla zopet v rodno hišo, je čutila, da tudi cče peša, da ga tarejo skrbi in nejevlje. Zato je molčala. Danes pa ni mogla več.

«Zdaj trdno veruje, da se zgodi čudež!»

Matija je skoro zazijal od začudenja: «Kaj praviš, kakšen čudež?»

«Da ga odreši čudež... Človek res ne ve, če je še pri zdravi pameti. Vtepel si je v glavo, da mu bo čudežno pomagala božja milost. Ne veste, oče, kaj se godi pri nas ponoči. Kadar se prebudi, tarna. Nato začne preklinjati. Kolikokrat moram vstati, pa k njegovi postelji, da mu pomagam. Srce se mi trga, počiti mi hoče, če ga vidim, kako sklepa roke in prosi, prosi vse svetnike,

da bi mu pomagali. Ves se trese in včasih se mi zdi, da vidi prikazni. Ko se mu nič ne obrne in je ves poten po živctu, rjove in rjove, da sem jaz kriva, ter mi grozi s pištolo.» Tedaj se je Marija krčevito stresla. Solze so jo polile in ni jih mogla ustaviti. Vrele so po belem licu. Matija je divje nasršil obrvi in gledal temno na svojega ctroka.

«Zadnjič, oh, oče, zadnjič je izprožil in se je nad temle črvičkom krogla zarila v zid.»

Matija je vzrojil: «Norec! Zapreti ga dam. Prekleta živina! Tam bo že videl, kaj je čudež!»

«Ne, oče, ne! Ne storite ničesar! Nikarte! Vse bom prenesla!»

«Če si tako nora, pa pusti! Da pčči tebe! Kaj misliš, da je še pri zdravi pameti?»

«Vem, da ne. Ampak moj mož je!»

«Mož gori ali doli, naj poreče stari, kar hoče, zapreti ga dam! Krst božji, taka zverina!»

«Tega ne smete, oče; prišla sem, da si olajšam svoje breme, ampak kaj takega bi ne mogla dopustiti!»

«No, potem nosi, kar si si nakopala. Tako je bilo in tako prišlo, kakor sem pravil. Seveda, ti si menila, da stari ničesar ne ve.»

Matija je postajal srdit, kakor vselej, kadar ni poznal izhoda. Za vse, česar ni mogel več popraviti, je zvrčal krivdo na druge. «Sam ne vem, zakaj še laziš k meni. Če prej nisem bil vreden vprašanja, bom pa zdaj prenašal tvoje tožbe? Le sama opravi!»

Srborito je hodil po sobi sem in tja. Spomnil se je, kar je premišljal pred par dnevi na dvorišču: «Otroci ne žive nazaj.» Te misli so ga še huje razsrdile, govoril je bolj sebi, kakor Mariji.

«Kar smo preizkusili mi, to ne velja. Kadar ga udari, takrat k očetu. — Si razumela, ničesar ne maram slišati. Dal sem vse, kar sem močel. Pameti vama ne morem uliti. Pod lastnimi križi in težavami mi poka hrbet!»

Marija je sedela mirno, upirala oči v tla, pričakujoča, da bi se oče umiril. Toda zaman. Matija je izlival vso jezo nad svetom na glavo svoje hčere.

«Do golega bi me radi slekli, da bi se posmehovali staremu. Govori, po kaj si prišla?»

Grenkc je odgovorila Marija. «Žive duše nimam, pa sem prišla potožit očetu!»

«Potožit? Prej nisi poznala očeta; če ti ta umre, boš zopet po svoji glavi norela. Godežev norec te še vedno čaka. Samo to ti rečem: Če ti kaj takega brni po glavi, se izbriši iz našega rodu.» Zdaj je izbruhnulo iz njega, kar ga je že ves čas jezilo,

da je namreč Marija edina izmed Zamejčevih, ki še vedno govori z Godeževim.

Ona je vstala vsa bleda, krivične so se ji zdele očetove besede, čeprav bi si v tihi samoti morala priznati, da je Andreja vedno rada pogledala. A ona je bila žena, kateri je še vedno razjedala srce zavest, da je mogoče sama kriva vse nesreče!»

«Oče, to ni res!» je zašepetala.

«Seveda ni res! Vse je resnica, kar pravim jaz!» Čeprav je vedel, da nima povoda osumiti svojo hčer, se je skoro opajal nad tem, da je poniževal soseda. «Kar sem imel najdražjega, vse mi je vzela. Dobro, naj bo! Ti se mu pa sama vrzi v naročje. Kaj meniš, da ne vem, s čim se baha naokoli?»

«Kaj govori?»

«Da komaj pričakuješ moževe smrti. Na sedmini se mu vsedeš v naročje!» Matija ni več vedel, kaj govori. Hotel se je trpinčiti in si parati živo srce.

Marija je drhtela. V hipu je premislila, če jo je kdaj v življenju odkar je žena, izdal pogled, da je nekoč ljubila Andreja. Spoznala je, da je njena edina krivda to, ker ne more sovražiti sestrinega zapeljivca, očetovega sovražnika. A ona ne more preklinjati svoje ljubezni. Zato je mirno odgovorila: «Če to govori, potem laže!»

Matijo so prevzele mirne besede. V globini srca si je sicer želel, da bi bilo vse resnica, samo da bi mogel še bolj trpeti in sovražiti. Nič več se ni hotel razgovarjati. Posadil si je na glavo kučmo ter je, odhajajoč skozi vrata, pristavil:

«Zaradi norca stopi k župniku. On ti svetuje, kaj je storiti. Mojih nasvetov ne potrebuje nihče na svetu.» Trdo so udarjali koraki v veži.

Marija je obsedela brez moči pri peči in pritisnila vroča lica na zametasta otrokova. «Blagor ti, otročiček moj, da ne boš videl nikoli v materino srce, kaj mra pretrpeti!»

Tiho je vstopila Zeba. Sočutno je vprašala: «Kaj je dejal?»

«Saj ga poznaš!»

Molče je starka prisledla in ji položila uvelo desnico na ramo.

«Se spet pripravlja? Ga bo napadlo?»

Marija je prikimala.

«Počaj, nocoj pridem sama k tebi!»

«Teta, ne muči se z mano!»

«Le pusti, Marija!»

Medtem so se v veži zopet oglasili koraki. Govorjenje je izdajalo, da prihaja Matija z nekom. Vstopil je z mladim Streharjem.

Marija in Zeba sta vstali ter se poslovili. Pri odhodu je še enkrat pcvzel Matija, kakor bi hotel popraviti popoldanske besede: «Zaradi onega stopi k Rožmanu!»

Zeba je spremila Marijo domov.

Matija pa je sedel razdražen, a se je premagoval in poslušal Streharjevega sina.

«Gospod Zamejec, povprašal bi vas za svet. Travnik med Godeževim svetom in klancem pozidam. Splav na vodi je pre-majhen, tam bom namakal le velike kože. Očetovo barako podrem, sezidati hočem strojarno. Za vodo pripravim prostor za čreslo. Vhod obdržim s klanca. Plot ob šentpeterski cesti porušim in zaprem svet z obzidjem. Zato sem prišel k vam!»

«Delo mi je všeč!» je rezko odgovarjal Matija. «Šentpetru pritisnete nov pečat!»

«Potrebe so tu! Svet je sicer moj, a vseeno bi rad poznal vaše mnenje. Nerad bi živel s svojimi sosedi v prepirlu!»

«Pravim, da mi je všeč vaša misel. Za druge ne vem, kaj po-reko!» Vstal je, ker mu ni bilo do pogovora. Toda Strehar je sedel ter je imel še nekaj na srcu.

«Za svoj cbrat bom rabil mnogo kož in na blago se moram zanesti. Zdaj, odkar smo trije, se lahko zgodi, da bi se zadruga premislila in bi oddajala blago drugam. Saj se je že mojemu ččetu pripetilo. Zato vas vprašam, pod katerimi pogoji se domenimo, da bom prevzemal za deset let vse zadružno blago?»

Matija je stoje poslušal. Zmignil je z rameni in važno odgovoril:

«Gospod, zadruga mi je mačcha. Moje blago je dobro, to veste sami. Zanj se lahko zmeniva. Odslej zapeljejo še gorkega k vam. O vsem drugem molčiva. Z onimi nimam več opravka, ne po dobrem, ne po slabem. Svoje čase je bilo tako, da so potrdili vsi, kar sem sklenil. Mene pa ne bodo vodile napcl nore glave. Ste slišali, gospod Strehar?»

«Ne, mislil sem pač, da bi na seji kot najmodrejši svetovali v moj prid.»

«Na seje ne hodim, ker nisem več član zadruge!»

«Ali lahko razglasim najino pogodbo?»

«Lahko! Povejte jim, da bi si pustil prej roko odsekati, kakor da bi podpisal drugo pogodbo. Če natanko premislijo, je vsak mož dolžan to, že iz hvaležnosti do vašega rajnkega očeta. Sicer pa je vaša ponudba možata, ni mešetarska!»

«To me veseli. O hvaležnosti pa raje...»

«Le pustiva, gospod Strehar. Vi ste mlad človek, ampak imate očetovo pamet. Dolg je dolg. Podedovali ste ga, vam bomo

plačevali! Rajši dvakrat preglejte vse številke, ko enkrat. Meni je zapisal na hišo!»

Poslovala sta se. Ko se je Matija vrnil v hišo, je sedel za mizo in premišljeval: «Pčštenjak ... ampak novi časi prihajajo!» Nekaj ga je zaskalelo.

«Aza, Aza, zakaj si mi to storila? Preveč je prišlo naenkrat!» Naslonil je težko glavo.

Tema je zakrivala njegovo slabost in bridkost, s katero je odpuščal ljubljeno Azi.

Ko se je Marija vrnila domov, je položila otroka spat. Odkar je mož ponoči streljal, je spalo dete v sosednji izbi pod deklinim varstvom. Vstopivši v Rokovo sobo je vso pretreslo.

Njen mož je pošinel v lice in ležal nepremično. Oči so iskale nečesa pred seboj, roke pa so kakor mrtvoudne počivale ob telesu. Ko je okrenil proti njej glavo, jo je zabelelo pred svetlim pogledom. Vselej, kadar se je pripravljalo, je imel take oči. Ko je šla mimo postelje, se je strupeno zasmel. Zadišalo je po vinu.

Od tistega časa, ko se je pričelo, se ni več slekla, kadar je šla ležat. Pripravljena je bila na vse. Čez čas je slišala, kako je Zeba pristavila stol pred vrata. Začutila je poleg sebe živo dušo in ji je odleglo.

Zunaj je dihala pokojna noč.

Po polnoči jo je pcklical mož s trepetajočim glasom.

«Marija, drži me!»

Hitro je vstala in ga podprla. Stekleno so sijale oči, ki so se plašno ozirale vanjo. Žena je trepetala, ker jo je vedno plašila misel, kaj bo z njo, kadar ta mlada mcč spozna, da ni rešitve.

«Moli, moli z menoj!» Tako ji je stiskal zapetja, da jo je bolelo. Blazen pogled se je plazil proti kotu, kjer je visela podoba njegovega patrona.

Jezik se mu je zapletal. «Marija, hudič je bil pri meni!» je šepetal.

V Mariji je ihtelo, moliti ni mogla.

Medlo je brlela luč in velike sence so dušile njeno svetlobo.

«V kotu je stal ... tamle pod svetim Rokom ... Reži se mi ... Marija, moli ...»

Naenkrat je zarjul s silnim glasom: «Sveti Rok, pomagaj, pomagaj, daj mi svojo roko!» Trepetajoče roke je širil pred seboj in prosil z vsem telesom.

Zeba je odprla vrata in z žalostnim očesom zrla na Marijo, ki je ihtela v tla glede.

«Pristavi mi stol!» je prosila Marija, ki ni mogla proč od moža.

«Vode, blagoslovljene vode!» je kričal Rok. «Ga že vidim!!» Zeba je hitro vzela škropivnik in posipala s prsti vodo po stenah.

Marija je zrla v noč za oknom in srce so ji napolnile bridke bolečine. Mož ni videl, ni slišal njenega joka.

Parkrat ga je še napadlo, da je kričal kot zblaznel: «Moram, moram vstati!»

Danilo se je že, ko se je umiril in se je ves mehak ozrl vanjo.

«Marija, moja žena, včasih sem ob tejle uri že vstajal. Ti veš vse... povej... ali res ne bom več hodil?»

Njo je zapeklo pri srcu. «Rok, vse se lahko zgodi!»

«Marija, letos, letos, boš videla v Dravljah, pri svetem Roku, tam mi bo dal roko moj patron. Tam ni hudiča!»

Od utrujenosti se je zleknil nazaj in oba sta zasnula.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Ivan Prijatelj / Dostojevskij

(Nadaljevanje)

1. **Pred prognanstvom.** — Fjodor Mihajlovič Dostojevskij (1821—1881) se je rodil v Moskvi, kjer je bil ob času njegovega rojstva in njegovih otroških let njega oče zdravnik v Marijinski bolnici za uboge. Zgodovino njegovega rodu je šele po prevratu z nekaterimi podatki osvetlila njegova hči Ljubov, ki je dognala, da se je po očetovih žilah pretakala kri različnih narodov. Njegov praded je bil litavskega pokolenja. Iz tega litavskega porekla izvaja njegova hči nekatere svojevrstne poteze očetove nature: pozno spolno dozorevanje, zaprto, nedružabno čud, nezlomljivost in energijo značaja, viteški odnos napram ženski, veliko privezanost k družini z vsemi njenimi interesi ter njegovo krepko izraženo solidarnost z načinom mišljenja in čuvstvanja širše družinske tvorbe: rodu in naroda; opazuje pa se v njegovi naravi tudi Litavcem lastna neekonomičnost, razsipčnost in anarhična upornost. Mati Dostojevskega je bila Malorusinja, hči naroda, ki ga označujejo: živahnost, fantazija, zmisel za poezijo, nagnjenje k sanjarstvu in religioznost. Oče Dostojevskega je bil alkoholik. Ko je postal lastnik male selske graščinice, je kot tiran vladal nad podložnimi tlačanskimi kmeti, katerih eden ga je tudi ubil leta 1839., dočim mu je bila mati umrla na tuberkulozi že dve leti poprej, ko ni imel Fjodor Mihajlovič niti polnih 16 let. Ugotovljeno je, da je zlasti alkoholizem hudo gospodaril tudi med pisateljevimi brati in sestrami ter njih otroki, katerih eden je v poznejših letih umrl od progresivne paralize. Dostojevskij

sam je skoraj gotovo že kot dete trpel na halucinacijah in mogoče že tudi na božjasti.

Kot otrok je Dostojevskij rasel v bolnici, v kateri je oče služil in z družino vred tudi stanoval. Družina, ki je štela razen njega, očeta in matere še tri brate in štiri sestre, se je stiskala v tesnem stanovanju, obstoječem iz dveh sob s pregrajeno pred sobo, kakršna tolikokrat figurira v pisateljevih romanih. Pobožna mati ga je od mladih nog navajala k molitvi, dcim ga je oče, vzdržujoč strog red v hiši, že kot štiriletnega dečka trdo posajal h knjigi. Vsak večer sta roditelja družini naglas čitala knjige, najpogosteje Karamzinovo «Zgodovino Rusije»; ko so se navadili čitati otroci, so se oni vrstili pri tem čitanju. Kot deček je bil Dostojevskij izredno žive narave, pogosto je prestopal ostre očetove zapovedi, zlasti rad se je pogovarjal na hodnikih in dvoriščih bolnice z bolniki, kar mu je oče strogo prepovedoval. Že v deški dobi se je moral z Dostojevskim primeriti neki krut slučaj, ki je bil najbrž vzrok njegovi epilepsiji, o čemer pa vsa družina še danes pietetno molči. Vobče pa si moramo misliti, da so njegove slike mučenih otrok, nastopajočih tako pogosto v njegovih spisih, reminiscence, zajete po vsej priliki iz lastnih doživljajev. Ko je začel deček obenem z brati obiskovati srednjo šolo, je oče s svojimi dečki, ki so morali stati pred očetom trdo kakor iz lesa, ponavljal latinščino, pri čemer se je kazal zelo nestrpnega in nervoznega. Zmerjal jih je, da so leni in neumni, ter neredko metal knjigo v kot. Telesno kaznoval pa jih ni nikoli, ker je bil pri vsej svoji razdražljivosti srčno dober človek. — Mati se odraža v ozadju Dostojevskega družine kot požrtvovalna, tiha silhueta, kot ženska, polna pobožnosti in zmisla za poezijo. A moralistična pridigarja nista bila niti mati niti oče; o poslednjem se poroča samo to, da je dejansko strogo pazil na vedenje vsakega svojih otrok in gledal, da nobeden izmed njih v pubertetni dobi ni bil mnogo sam. Gledé našega pisatelja se strinjajo vsi biografi v tem, da je bil kot deček naglo razdražljivega, strastnega in nervozno-bclestnega značaja. — Ko je imel Fedja 10 let, je oče kupil majhno posestvo v tuljski guberniji, ležeče 150 verst od Moskve, in odtlej je družina bivala tukaj na deželi od zgodnje spomladi do pozne jeseni leto za letom. Na tem očetovem posestvu je prihajal deček v ožji stik tudi z ruskim kmetom. Iz teh časov in krajev nam je zapisal sam Dostojevskij v svojem «Dnevniku pisatelja» za februar 1876 čudovit prizor halucinacije, ki se je primeril ž njim. Dostojevskij piše, da se je kot deček nekcč sredi jasnega predjesenskega dne mudil na robu gozda in nepreglednih

polj, ko je mahoma zaslišal nad seboj glasan krik: «Volk gre!» Ves iz sebe in glasno ihteč od strahu se je zatekel v polje in planil pred slučajno tam orjočega, znanega mu kmeta Mareja, ki ga je začel tešiti z besedami: «Nu, molči vendar, Kristus s teboj, pokrižaj se!» In ko se deček ni mogel dotekniti čela in drhtečih svojih ustnic, je kmet «polahko iztegnil svoj debeli prst s črnim nohtom, zamazan od prsti, in se mehko doteknil trepetajočih dečkovih ustnic».

Dostojevskij je že zmladega mnogo čital, ponajveč domače zgodovinske romane Zagóskina in Lažčnikova, pa tudi potopise najrazličnejših ruskih in tujih pisateljev. Izmed knjig tedanje Evrope, na katero je že takrat zrl na način vseh Rusov kot na «zemljo čudežev», je rad prebiral ruske prevode romanov Walterja Scotta. Verzov ni pisal in tudi posebno ne ljubil. Samo Puškina je ljubil in cenil vse dni svojega življenja nad vse pesnike sveta. Najbolj pa so mu bili pri srcu že v teh letih življenja v domači družini romani francoske pisateljice George Sandove. Tej pisateljici je posvetil Dostojevskij ob priliki njene smrti leta 1876. v svojem «Dnevniku pisatelja» daljši članek, v katerem je pisal med drugim: «Mislim, da mi je bilo šestnajst let, ko sem prvič prečital njeno povest — enega izmed najčarobnejših njenih prvencev. Spominjam se, da sem bil potem v vročici vso noč.» To, kar je v spisih Sandove tako neizmerno opajalo in prevzemalo mladega Dostojevskega, je bil te pisateljice prvotno-krščanski revolucionarizem, docela nasproten znanim geslom vélike francoske revolucije o «svobodi, bratstvu in enakosti», o katerih pravi sam, da jih je ta pisateljica prva spoznala in proglasila za fraze. V njenih spisih je s soglašanjem od svoje strani čital tudi že nekatere socialno-religiozne misli, ki so tako zelo prijale njegovi rusko-altruistični naravi, n. pr. misel, da je čudno, kako se more kdo veseliti tudi en sam dan, zavedajoč se, da so na svetu nesrečni ljudje — to misel srečujemo tudi pri Bjelin-skem! — in pa misel, da je človek, ki je zanikal Boga, končal še vedno s samomorom.

Leta 1835. je dal oče Fjodorja v moskovski srednješolski penzionat nekega Čermaka; v jeseni leta 1837. pa ga je odpeljal v vojaško inženjersko akademijo v Petrograd. Razposajeni in bučni svet mladih bodočih častnikov ni bil prikladna družba za zamišljenega samotarja, ki se je rajši nego z obdajajočimi ga tovariši v pismih pomenkoval z odsotnim bratom Mihajilom, služočim v Revelju v saperski kompaniji; in sicer si je z njim

dopisoval najrajši o knjigah in literaturi sploh, o večnosti, o vse-
 miru in o telesu kot ječi človeškega hamletovskega duha. Tovariši
 so ga že takrat imenovali «mistika» in «idealista». V nekem pismu
 iz te dobe se Dostojevskij izpoveduje bratu z naslednjimi zanj
 značilnimi besedami: «Spoznavati narodo, dušo, Boga, ljubezen ...
 se dá samo s srcem, ne pa z razumom.» Izmed pisateljev, ki jih
 je poznejši znameniti pisatelj čital v tem času, ko je že sam delal
 načrte za povesti, imenujejo njegovi življenjepisci na prvem
 mestu nemškega fantastičnega romantika E. T. A. Hoffmanna.
 Navduševal pa se je tudi za Schillerja kot glasnika svobode in
 humanitete, dočim njegovih ruskih sentimentalno-idealističnih
 posnemovateljev, literature, ki jo je pozneje krstil za «šilerov-
 ščino», kar trpeti ni mogel. Pod vplivom Schillerja je snoval celo
neke dramske načrte («Marija Stuart», «Boris Godunov» itd.), ki
 pa se nam niso ohranili. Morebiti leže vprav v tem njegovem
 mladostnem zanimanju za dramo zarodki krepkega, plastičnega,
 razgibanega in dramatično stopnjevanega dialoga, ki ga občudu-
 jemo v nekaterih njegovih poznejših povestih in romanih, oko-
 liščina, ki kar kliče po njih dramatizaciji. Hoffmannovo fantastiko
 je vzljubil najbrž pod vplivom člankov Bjelinskega, trdečega
 ravno na podlagi Hoffmanna, da je fantazija realnost, projicirana
 iz konkretnega izkustva v abstraktno višino. Iz Hoffmanna je po
 vsej verjetnosti črpal tudi idejo človeške visoke in plemenite
 osebnosti, sijajoče kakor luč v okviru najbednejšega milijeja,
 idejo svoje poznejše prve povesti, «Bednih ljudi». Razume se, da
 je v tem pravcu nanj vplival tudi Gogolj, kateri je za svojo osebo
 istotako visoko cenil Hoffmanna.

Leta 1843. je dobil Dostojevskij po dovršeni vojni inženjski
akademiji svojo prvo službo kot risar v inženjskem depar-
tementu v Petrogradu. A ta služba ga je kaj malo zanimala. Mnogo
 bolj ga je privlačila misel na literarno udejstovanje. Kot mlad
 uradnik je stanoval skupno s svojim bivšim součencem iz aka-
 demije, poznejšim romanopiscem Grigorovičem, v stanovanju, ki
 je imelo opremljeno eno samo sobo. Brez vsakega zmisla za
ekonomično računanje in za urejenost je po navadi že od začetka
druge polovice meseca živel na dolg, na predujme svojih literarnih
honorarjev, ki si jih je služil s prevodi iz francoskega leposlovja.
 Prevajal je takrat med drugimi Balzacov roman «Eugénie Gran-
 det», ki je tudi izšel v «Biblioteki za čitanje» leta 1844. V Balzacu
 je moral mlademu Dostojevskemu ugajati poleg realizma zlasti
 tega pisca zmisel za risanje zločinov, razuzdanosti in človeških
 slabosti splch. V trenutni zadregi za denar je Dostojevskij v tem

času od družinskega jeroba, upravljajočega po očetovi smrti rodbinsko imetje, zahteval, da mu je enkrat za vselej izplačal majhen delež, s čimer je za skledo lačje prodal vso svojo dediščino.

V jeseni leta 1844. je Dostojevskij dovršil svoje prvo izvirno leposlovno delo, «Bedne ljudi», in se istočasno odpovedal službi, posvetivši se odslej docela literaturi. S tem se je pričela doba njegovega večnega denarnega pomanjkanja, iz katerega se ni izkopal ves svoj živji dan. V naslednjih 40-tih letih je dovršil in izdal še dva romana: «Dvojniki» in «Gospod Proharčin» (1846) ter naslednje povesti: «Gospodinja» (1847), «Polzunkov», «Slabo srce», «Pošteni tat» ter «Bele noči» (1848), dočim mu je dovršitev romana «Netočka Nezvanova» (1849) preprečila njegova kazenska deportacija v Sibirijo. Pač pa je pisatelj v ječi še dovršil novelico «Mali junak» (1849).

«Bedni ljudi» so roman v pismih, ki si jih pišeta ubog kancelist Makar Djevuškin in istotako revna šivilja Varinjka Dobrosjoloča, stanujoča vis-à-vis drug drugemu preko dvorišča, dokler se ne pojavi šiviljin prejšnji častivec Bykov, ki deklico vzame za ženo. Djevuškin je naiven, neizobražen, a dober srčen in požrtvovalen, čuvstveno-komičen junak, groteskno-simpatična figura, kateri je očitno kumoval Akakij Akakijevič iz Gogoljevega «Plašča». A razlika je med Gogoljem in Dostojevskim že tu, ko poslednji piše še docela pod vplivom prvega. Dočim se v vseh delih Gogolja čuti protest zoper krivičnost, zlobnost in nezumnost ljudi, je Dostojevskega prva povest ena sama visoka pesem v proslavo požrtvovalne ljubezni do bližnjega, tem bolj učinkujoča, ker je junak, ki to pesem poje in dejanjsko vrši, po razumu pravzaprav nebogljen duševni revček, zato pa po srcu sama dobrota. Ta Djevuškin je zarodek centralne figure Dostojevskega poznejših velikih romanov — njegovega znamenitega «idicta». — Dostojevskij je zanesel po nasvetu sostanovayca Grigoroviča rokopis tega svojega romančka k pesniku Nekrasovu, uredniku almanaha «Peterburškega zbornika». Kakor pripoveduje pisatelj sam v svojem «Dnevniku» za leto 1877., ni on nato vso noč zatiskal očesa, ampak je napravljen sedel ob odprtem oknu. Zjutraj pa sta nenadoma planila k njemu Grigorovič in Nekrasov in ga začela v navdušenju objemati. Z enakim entuziazmom je navdal rokopis «Bednih ljudi» velikega kritika Bjelinskega, kateri je mlademu začetniku ob tej priliki prorokoval, da «postane velik pisatelj». «Tako ni še nihče začel,» se je glasilo mnenje Bjelinskega. «Bedni ljudi» so nato izšli v imenovanem Nekrasovljevem

almanahu za leto 1846. in občinstvu jako ugajali s svojim topločuvstvenim, preprosto-naivnim in komičnim junakom. Zanimivo pri tem vstopu Dostojevskega v rusko literaturo ob pohvali Bjelinskega je to, da se je skrivalo precejšnje nesporazumljenje med tem, kar je avtor z «Bednimi ljudmi» nameraval, in med tem, kar je Bjelinskij videl v njih. Dostojevskij je hotel v Djevuškinu proslaviti edinole pokornost in krotkost preprostega srca in toplo pčezijo dobrote, Bjelinskij pa je v ubogem uradničku videl socialno-politični protest proti ruski avtokratični birokraciji, ki pretvarja najboljše ljudi v smešne karikature. Morebiti mu je že takrat Dostojevskij kaj izdal od svojega bistva, od one svoje načure, kateri ni bila umetnost nikdar sredstvo za kakšen zunaj umetnosti ležeč cilj, ampak nekako življenjsko-religiozno doživljanje, v katerem se je s pomočjo umetnostnih postav, slik in prisodob izkušal reševati muk svojega notranjega in vnanjega življenja. In glavna njegova umetnostna postava je bila očrtana že tu: ubožec na duhu, katerega vse prezira, kateri pa tiho in pokorno nosi svoj križ, sredi dušnega in telesnega trpljenja, vsega osvetljenega od ljubezni. Z apoteozo trpljenja in proslavo individualnosti, navidez neznatne in izginjajoče sredi «ponižanih in razžaljenih» ter «bednih ljudi», v resnici pa silnih v svojem ljubezni polnem prenašanju svojih muk, je Dostojevskij pričel svoje umetniško delovanje in tej ideji je ostal tudi zvest v nadaljnjem razvoju svojega talenta. Dostojevskij je ostal glasnik individualnosti in Bjelinskega brezmejna hvala ni napravila iz njega risarja družabnih tipov v zmislu tvoritve in pripravljanja nove societete. Vsako individualnost svojih umetniških del pa je ustvarjal Dostojevskij v veliki meri iz sebe, ne pa s pomočjo epskega opazovanja drugih, kakor je to delal njegov veliki antipod Lev Tolstoj. Otded njegova skoraj lirična strastnost in razgibanost dejanja, natrapnost misli in njegovo prekipevanje formalnih okvirov.

V «Dvojniku», tej «petrograjski poemi» — osobje skoraj vseh del Dostojevskega je mestno — je narisal pisatelj psihopatološko figuro uradnička Goljadkina, karikaturu in simbol razdvojenega ruskega inteligenta svoje dobe, tip ruskega Hamleta z dvema polovicama nature, s privatno in javno, izmed katerih eni junak naprtuje vse svoje dobre in drugi vse svoje slabe čine, dokler ne konča v blaznici. Goljadkin je bil slika ruske razdvojene inteligence in duševno razklane individualnosti. Bjelinskij je ta roman rahlo odklonil kot prespecialno, družabni realistikki nepotrebno «zdravniško» literaturo. — «Gospod Proharcin» je činovnik, ki se boji, da bi mogel postati v uradu nepotreben. To

bojazen mu še povečujejo njegovi sostanovavci, češ, da je njegov urad sploh odveč, misel, ki junaka ubija in trapi, da štedi denar, nato zapravlja s pijančevanjem, nakar se zopet ves trese zbog svojih navidezno revolucionarnih besed, izgovorjenih v pijanosti, in končno v velikih duševnih mukah umrje. Pod slamnjačo človeka, ki je pri življenju gladoval, se najde večja vsota denarja, ki si ga je ubožec od ust pritrgal za svojo svakinjo. Zopet tragedija neogljenosti individualnosti, polna grotesknega humcrja in skritega sočutja, sicer pa v tehničnem oziru osnovana še jako na anekdotičnih temeljih. — «G o s p o d i n j a» je bila prva povest Dostojevskega, ki je odlično razočarala Bjelinskega, kateri jo je proglasil za «strašno aboto», za zmes Marlinskega, Hoffmanna in Gogolja, razočarano vzklikniviši: «Nasedli smo z genijem Dostojevskim!» V tej povesti je upcrabil Dostojevskij problem sugestije v času, ko se o nji še ni mnogo vedelo niti v znanstveni literaturi. Mlada, lepa žena Katarina živi proti svoji volji s starcem Muri-
nom, kateri njeno slabotno individualnost drži pod svojo hipnozo v neprestanem robstvu. Teza, ki jo avtor zastopa v tej povesti, se glasi: «Slabotni človek ne zdrži sam! Le daj mu vse, in on sam pride in ti vse vrne, daj mu v oblast cel zemeljskega carstva, poizkusi — kaj misliš, da bo napravil? Pri tisti priči se ti zopet skrije v škarpetelj . . . Daj mu ljubo prostost, slabotnemu človeku, sam jo bo povezal in ti jo vrnil. Glupemu srcu celó svoboda ni v prid!» Razume se, zakaj je Bjelinskij, najvneteji klicar po kmetiški csvoboditvi, imenoval to psihološko analizo človeka — «strašno aboto». — Kratka karikaturno-humoristična črtica «P o l z u n k o v» je predstavljala sliko gubernijskega uradnika, dobivšega za to, ker ni izdal kompromitiranega svojega predstojnika, od tega najprej denarno nagrado in obljubljeni roko njegove hčerke Mašenjke, kar je pa potem po svoji naivni nerodnosti zapravlil oboje in še službo povrhu. Torej vedno zopet isti nerodni duševni ubožček in šlapica, a v globinah duše najpčštenjši in najpleme-
nitejši človek. — V novelici «S l a b o s r c e» imamo zopet študijo takega s stališča razuma okornega in naivnega, s stališča čuvstva mehkega in dobrega malega človeka v podobi uradnika Vasje Šumkova, kateri dobi od svojega šefa v prepis neki večji akt, pa ga zaradi svoje ginljivo opisane zaroke zamudi v določenem roku dovršiti, nakar od fiksne ideje, da je prevaril svojega dobrotnika, izgubi pamet. — Črtica «P o š t e n i t a t» predstavlja fino psihološko sličico o pijancu Jemeljanu Iljiču, ki nabira milodare, da ima za pijačo, brez katere ne more živeti. Sicer pa je ta Jemeljanuška krotak, ljubezniv, uslužen človek, dasi tudi kaj malega ukrade,

da dobi za pijačo, čim, ki ga muči potem tja do njegove žalostne smrtne ure, ob kateri ponuja človeku, kateremu je bil nekaj izmeknil, svojo pomočeno sukno, češ, da ga v nji ni treba pokopavati. Torej zopet povrat o slabotnem, a v bistvu tako mehkim in dobrem srcu!... Leta 1848., kratko pred svojo smrtjo, se je kritik Bjelinskij neopraviljivo sprl z Dostojevskim. Bil je to spor strogo po razumu in korektno živečega človeka, spor racionalista z mladim, življenjsko razmahnjanim in vse prej nego redno živim Dostojevskim, izpovedujočim s srcem, ne z umom svojega Kristusa, milostno odpuščajočega grešnici, spor s mladeničem preko ojnih ubajajočih čutov, z onim Dostojevskim, ki je ob tem času zagrešil tudi tako pikantserijo, kakršno predstavlja njegova pauldekockijada «Tuja žena in mož pod posteljo». — V «Belih nočeh» je Dostojevskij po dotodanjih svojih negativnih malih, smečnih in ubogih junskih poskusih podati pozitivnega junaka v mladem študentu, ki pri dekletki, dozoreli za ljubezen, igra vlogo platoničnega zaljubljenca kot namestnik, dokler ne pride on, ki jo bo mogel trajno očečiti. Dražest in blagodat iluzije z neskaljenimi užitki ljubezni, ki so večji v fantaziji nego v resnosti, sta v tej hoffmannijadi podani z izredno delikateco. — «Netočka Nezvanova» je bil široko zasnovan roman o genijalnem, a propadlem gozlarju Jefimovu, pripovedovan po njegovi pohčerjenki in umetnici Netočki. V obeh značaja, tako v značaj Jefimova, divjega genija, neplodovitega, neobuzdanega, neredno živečega umetnika, zato povečnega smrti, kakor tudi v značaj Netočke, ki ublažuje očmovo razbrzdanoost, je položil avtor mnogo svojih avtobiografskih črt, v značaj Netočke še posebej doživljaje svoje mladosti. V Jefimovu je pisatelj v obilni meri objektiviral in naravnost ožigocal svoje «neomejeno samoljubje in svoje slavo-hlepnost», katere se izpoveduje v tem času tudi v pismu svojemu 140 bratu. Drugi del romana je povest dekliške s čuvstvom in fantazijo obdarjene dečke Netočke, katere se ne more uživati v visoki družbi knežje družine, ki jo vanjo sprejme. — Tudi «Malijunak», napisan že v ječi, poveščuje v glavnem junaku-mladeniču čisto romantično-čuvstveno in viteško ljubezen ter predstavlja z vsemi temi prvimi deli Dostojevskega, snovno psihološko v isto umetniško, sicer že v marsikakem odziru, še začetniških in zlasti v dialogih nenaravno dolgovernih, v ostalem pa takšnih, v kakršnih se je, že določno izrazil Dostojevskega talent v podrobno psihološkem opisu sovražju človeške individualnosti, sposobne vsake živje na podlagi čuvstvenih, ne razumskih razlogov in nagibov, človeške osebnosti, obdarjene s požrtvovalno, plempnito fantazijo, katere v nji ne

more zatreti noben še tako beden in nizek milijé, v kakršnem živi osobje skoraj vseh teh povesti. V teh začetnih svojih delih se Dostojevskij ne bavi tolikanj s splošnimi tipi, množičnimi prerezi normalnih in realno-običajnih ljudi, kolikor bolj z izrednimi individualitetami, čijih duševni organizem neprestano prepljuskava rčbove navadnega racionalnega človeka. Že v teh mladostnih delih si je poznejši véliki romanopisec ustvaril tip iracionalističnega posebnéza, ki ga vsakdanja govorica imenuje «tepčka», tip, ki pa ima v svojem «idiotstvu», obžarjenem od dobrote in srčne kulture, neizmerno več zmisla za požrtvovalnost, nego vsi tipi treznega meščanstva, vzgojenega v takrat modernem pozitivizmu in realizmu. To liberalno in trezno misleče meščanstvo žigosa Dostojevskij že v teh prvih svojih spisih na podoben način kakor George Sandova kot frazersko, egoistično in pravzaprav bolj smešno, nego so njegovi samo na videz komični, sicer pa naivno-dobri posebnéži in «tepčki», katere avtor posebno rad slika ob enem ž njemu istotako priljubljenimi junaškimi otroki — kot reprezentante romantične požrtvovalnosti in človečanskega sočutja. Tu ima svoj začetek ona divna mavrica tega velikega ruskega genija, katera se v poznejših njegovih vélikih romanih vzpenja ter boči preko vse dolge dobe svetovnega realizma, družéč visoki romantizem izza začetka stoletja z bujnim zatonom v dobi neoromantizma pod konec prejšnjega veka.

Na opisan način se je bila izoblikovala Dostojevskega duševna fiziognomija tja do onega usodnega trenutka njegovega življenja, ko se je mladi pisatelj skoraj slučajno zapletel v afero, ki ga je spravila v ječo, nato na morišče in naposled v sibirsko prisilno delo — sami globoko pretresljivi doživljaji, iz katerih je končno izšel Dostojevskij njegovih poznejših vélikih del...

(Dalje prihodnjič.)

Anton Novačan / Papiga

(Konec)

To poslednje je izgovoril Tonček Švigajev počasi zlog za zlogom, ob zadnjem pa se je zamaknjen zagledal pred sebe. Lice mu je kamenelo, oči izkččile, roke se iztegnile, vse njegovo telo je rastlo, kakor da hoče poleteti. A ko mu je zacvetel krog ust usmev najvišje blaženosti, se je Tonček Švigajev sesul sam v sebi, točno, zlcnilo se je v njem in padel je trdo na zofo. Namesto smeha so mu prišle pene na usta. Zdaj je Mark Antonij izginil daleč in popolnoma od njega. V kupeju je zavladalo tiho

žitje stvari, plaho hlepečih po menjanju oblike in prostora. Vlak je hrul; kolesa so ječala v trenju jeklenih, med seboj se gonobečih energij. Ob ovinku se je voz stresel in okno v kupeju se oprostito gorenjega podboja ter lezlo počasi navzdol. Ob drugem sunku pa je začklepetalo in se odprlo vse do svojih tal. Tonček Švigajev se je ob hrupu zavedel in s počasno kretnjo segel po svojih dolgih redkih lasih. Vstal je naglo, in kakor da ni imel prizora s samim seboj, brekal je po polici in izmed razmaknjenih stvari privlekel ptičjo kletko, sedel in si kletko postavil na kolena. V kletki je poskočila zelena papiga in z zakrivljenim močnim kljunom objedala palčico, okrog katere se je sukala. S silo jo je vzel Tonček Švigajev iz kletke. Papiga je začela kričati, izmuznila se iz roke in zletela Tončku na rame. Tonček Švigajev je hitro zaprl okno in, božajoč ošabno ptico z licem, ji je narekoval počasi in razločno ime Katinka. Sledajič je papiga za njim izpregovorila grgrejé in dosti nejasno: «Katinkal»

«Ahi!» — je kliknil Tonček Švigajev. «Kako divno izgovarja njeno sladko ime!»

Solze so mu stopile v oči. Ves srečen je narekoval papigi iznova in izpregovorila je v drugič.

Zopet se je pojavil v kotu Mark Antonij in se je rogal krvavo:

«Kaj bi s papagajem? Opico si nabavi. Je veliko bolj podobna živemu človeku nego papagaj.»

«Toda govoriti ne znal» — je odvrnil dobrodušno Tonček Švigajev in se ponovno razgovoril. — «Kupil sem jo v Parizu, bulvar Sevastopolski, in jo učil deset dni sladko besedo «Katinka». Zapril sem se ž njo v hotelsko sobo in sem jo učil po metodah, ki mi jih je zaupal za denar pariški ptičar. Nočim jo svoji mali Katinki v Zagreb. Katinka je učenka v sedmem razredu liceja in ni velika, meni komaj do pasu, in kadar me poljubi, jo moram dvigniti k sebi. Imam jo neskončno rad baž zato, ker je tako majhna. Zdi se mi, da je ogetajček v vetru, ki ga moram zaščititi s svojo lopatasto roko. Katinka je brez staršev in živi s svojo teto, bogato in skopo stanko, ki ima bradavico pri ustnih in okrogli silačeni nos. Srečal sem jo letos pozimi, ko je šla iz šole in se ji knjige padle v blato. Pobral sem ji knjige in hotel iti naprej, ko opazim v njenih zahvaljujočih se očeh tak izraz dobrote in duše, kakor sem ga videl samo še enkrat. Moja pokojna mati je imela god in jaz deček, star deset let, sem našel tisti dan na cesti groč denarja in sklenil kupiti materi kolaček za god. Kupil sem kolaček, a na dolgi poti do doma je prišla skušnjava, kateri sem po velikem notranjem boju podlegel. Proti svoji volji sem snedel počasi

kolaček in prišel domov kakor dete, ki je nevredno zavžilo sveto hostijo in mu je lice počrnelo. Skrival sem se pred materjo, toda mati je bila bistra žena in mi je malo po malo vzela skrivnost. Ko sem ji vse razodel, me je pogledala s takimi očmi, da jih bom pomnil do smrti. To sem povedal, ker sem za čuvstva jako do-
vzeten. Mene vsako čuvstvo skrči, točno, do mene samega me upogne, da sem resničen in svoj in je vse drugo nad mano kakor projicirana gecometrična linija. Dolgo sem zrl za Katinko in jo naslednje dni čakal na zagrebškem Griču, jo od daleč spremljal in končno našel priliko ter se ž njo docela spoznal. Prvo, kar mi je pravila, je bila strašna novost, da je njena teta na poti s trga izgubila bankovec manjše vrednosti in da se zato drži kakor sama žalost pri ognjišču. Hitro sem si izmislil najditelja in šel sam in ji vrnil bankovec ter se s tem stari tetki silno prikupil. Povabila me je na kavo enkrat, dvakrat in večkrat ter sem ji postal neobhoden gost, ki ji daje nasvete in mali Katinki naloge popravlja. Dekle je čedno in preživlja svoje majhne srčkane viharje na prehodni poti iz otroških let v deklišvo. Zanima se za vesoljno književnost, bere Dostojevskega ... Nekoč sem našel pri njej debelo in veliko nemško knjigo «Die sexuelle Frage». Siro-
tica, komaj jo je privlekla domov in ker je knjiga temeljito ilustro-
vana, jo je skrivala pred tetko za staro omaro. Vsaka licejka ima svojega fanta, mi je pravila Katinka, a jaz sem postal njen, ker jo je bilo strah, da ne bi tako majhna dobila nobenega. Pravi tudi, da me ljubi, kar je za mene zelo laskavo, dasi jaz nikoli ne poprašujem po ženski ljubezni. Poglavitno je, kako jaz kruh za-
mesim, ne, to je vulgarno, važno za mene je, kako v meni nastane kristalni grad. Resnično, Katinka je padla kakor cvet na mrtve puščave mojega srca. Zato ji pojem pesmi v čisti francoščini in njej na čast sem zložil omenjeno balado o sveti Katarini, ki se začenja:

O, sainte et vénérable Catherine,
mon coeur á toi s'incline ...

Iz Pariza pa ji nosim to zalo ptico, ki ne bo nikoli več pozabila izgovarjati njeno sladko ime.

In Tonček Švigajev je še enkrat polaskal ptici ter jo spravil nazaj v kletko, kletko skrbno zagrnil in jo dvignil na polico. Povesil je roke in nalašč stal s čelom proti steni, kakor Žid pri molitvi. Tedaj se mu je približal Mark Antonij in dihnil vanj, vse lice k licu, pritajeno rohneče:

«Ti sam si ugasli vulkan! Človek v tvojih letih bi moral imeti ženo, otroke in dom, ne pa da hodi za kratkokrilnim dekletom!»

Tonček Švigajev se je okrenil in na ves glas zahchtal:

«Saj sem vedel, da se boš ravno tu zaustavil. Kdor se do tridesetega leta ne oženi in do štiridesetega ne obogati, ostane bedak vse žive dni! Ta pregovor moskovskih kupcev, ki jih je medtem že tudi hudič vzel, si pozabil še navesti, moj gordi Mark Antonij. Vendar, tisto o domu ni napačno in spada v moje velike življenske skrbi. V moji rojstni vasi, ki je — ne zameri, da žalim tvojo skromnost, moj gordi Mark Antonij — tudi tvoja rojstna vas, se nahaja za dobravo Očno tik hrastovega gaja imeniten prostor, po neki stari teti danes moje zemljišče, kakor so mi pisali z doma. Tam nameravam sezidati si stavbo, hišo, koč, dom, zavetje, miren pristan, lastno streho, lasten kot, svoje ognjišče, pribežališče in svoj tibi dvor, kamor se rešim iz sveta in življenja. Saj se spominjaš, moj gordi Mark Antonij, ko še nisi nosil tega očabnega imena in si bil pastirček, točno, hlačke do kolena in šibo v roki, in capljaj za mukajočimi govedi, žgal na jesen pastirski ogenj in repal z želodi vaškega deda, ki je v polju prežal na krta; ko si študent še vedno brez rimskega priimka, postal po visoki travi v toplih nočeh zorečega avgusta in bil živi ognjenik misli, krvi in občutij ter je tvoja duša visela še v zlati zanki solnčnih bajk; ko si se potem pojavil v blestečem oklepu in s svetlo čeladc Marka Antonija, — kakor te je takrat krstil sam Tonček Švigajev, občudujoč tvojo logiko in življenje ovladujočo pamet — in si začel osrečevati svoj narod bilo z advokatsko pisarno ali s pobiranjem masne prebende od dveh, treh tisoč vernih duš, bilo da si najboljši sinove naroda pripravljaj za take sijajne oklepe in svetle čelade ali pa kjerkoli in kakorkoli pokazal, da je Mark Antonij vedno na svojem mestu! Saj se spominjaš, kje je dobrava Očna, tam kraj hrastovih gajev in skoro v senci megočnih gora... Tam si postavim svoj dom. Lepa bela hiša bo svetlikala med drevjem in jaz bom živel v njej samotni in oblasten kakor srednjeveški fevdalni gospod na svojem gradu. Kar se tiče sredstev za zidanje, hm, lahko za tistih par tisočakov! Glavno je, da verujem v idejo denarja in že je denar pri roki.»

Vlak je odjenjal v brzini in kakor da peša se je vlekel počasi ter nazadnje obstal. Uniformirani mošje so vstopili, znamenje, da smo prišli do meje. Tonček Švigajev ni imel več časa, da bi poslušal opazke Marka Antonija. Naslonil se je k oknu in se zagledal v pisano, razkropljeno ljudstvo, tekajoče k vlaku in od vlaka. In kakor vselej na postajah, doma ali v velikem svetu, je bilo sedaj Tončku Švigajevemu žal vseh tistih neznanih hitočih ljudi, ki se potem iz množeva razčlenjeni podajajo vsak za svojim

majhnim ciljem. Nikjer kakor na postajah lahko bereš vsakemu z obraza, kdo je in kaj je, in nikdar niso ljudje tako iskreni, kakor kadar se prerivajo na kupu in suvajo. Drugič je imel Tonček Švigajev navado, da si je izbral v takem slučaju ubogo človeško edinico in z uživanjem zasledoval vsako njeno kretnjo, dokler ni vlak krenil dalje, zdaj pa je z vso pozornostjo tonil v prizor, ki ga je videl pred seboj.

Dva karabinjera sta gnala po peronu uklenjenega mladeniča, po vsem videzu kmetskega fanta, ki je visok med ošabno ravnodušnostjo laške straže nizko klonil z glavo. Na vsako stran od zvezanih rok se je napenjala bela veriga in zdaj pa zdaj bolno zarenčala. Za to žalostno skupino je lezla starikava kranjska ženica, mati uklenjenega, in je hropeče klicala:

«Dejte mi ga nazaj... Sej vam ni hud'ga storu, le po slovensku je govoru... Janez, moj Janez... Tak pros' jih še ti, povej j'm, da nič nis' kriv... Janez, Janez...»

Toda Janez se ni ozrl. Stopal je težko s stražo in njegovc lepo mlado lice je bilo kakor iz kamena. Tudi se ni ozrl, ko pa ga je prignala straža do vrat stražarnice in hotela ž njim čez prag. Tu je obupna starka prijela vojaka proseče za rokav. Vojak se je starke otresel in jo udaril s pestjo v lice. Zavrisnila je tenko, da je šlo skozi ušesa, plaz krvi ji je oblil usta, in zgrudila se je pred noge.

Tonček Švigajev se je prijel za okno, se hotel dvigniti in skočiti skozi okno na plan. Toda že se je oglasil Mark Antonij in zapovedujoče zaklical:

«Si norec? Tu ostani! Pomagati starki ne moreš, s krivico se bosti ne mreš, tu ostani! Zaprl bi te in ti bi gledal, kako bi s svojimi živci prebijal laško ječo!»

Zaprl je okno, zagrnil ga je in Tončka posadil na zofo.

Ropot pa se zunaj ni polegel in še, ko je vlak drdral že naprej, se je zdelo, kot da se vije med hrumom koles neko tiho žalostno vekanje. Tonček Švigajev je ždel nemo na zofi in gledal na tleh obraz uboge starke in plaz krvi in obupna kriveča se usta. Pokril je z nogo tisto mesto na tleh, pogrnil žepni robec čezenj, ali obraz stare matere ni hotel izginiti.

Nazadnje je nejevoljno zarenčal:

«Do vraga! Vse to so poslednje imperijalistične in kapitalistične laške orgije. To so gasneči vulkani zapada. A rudimenta v meni...»

Že ga je prekinil Mark Antonij viharo:

«Plaz krvi iz rane na obrazu tiste stare matere je plaz krvi iz globoke rane na obrazu vsega našega naroda...»

«In vsega človeštva!» je dodal Tonček Švigajev.

Sklonil je glavo, da ne bi videl Marka Antonija, ki se je oblačil v blesteč oklep in dajal na glavo svetlo čelado.

Izpregovoril je Mark Antonij jasno, svečano:

«Človeštvo, narod, družba, to so pojmi, zgolj le pojmi na visoki lestvi razvoja. Njim se lahko izogneš. Izogniti pa se ne moreš človeku. On je vedno tu, on, veliki posameznik s svojim trpljenjem. Edino resnična je bol. Vse drugo je šarena mreža na zemljevidu idej.» In še je govoril Mark Antonij:

«Družimo se v imenu trpljenja. Javk te naše ponižne matere bi razumele vse rase, vsi narodi, da so jo videli, ko se je zgrudila krvava. Zato je greh, modrovati o njej! Ti sam si jo hotel braniti, Tonček Švigajev, v plemenitem vzplamtenu svoje krvi. Čemu bežiš pred sebcj in se pokrivaš s plahto višjih idej, ki so dalje od tebe nego tvoja bol?»

Mark Antonij je končal z visokim glasom:

«Jaz vidim drugo pot, jaz vidim večno naravno pot in rečem: Stopite na prste, Slovenci, sinovi kamenitega Juga, in ozrite se doli v sosedno Lombardijo! Zakaj tam boste še sejali in želi in svoje konje v Pijavi napajali!»

In Mark Antonij je umolknil in odložil oklep in čelado. Zdaj se je Tonček Švigajev trgal iz objema odvratnega čuvstva, dvigajočega se na praznem pogorišču. Zaman je iskal opore, da bi se naslonil in hipno upanje, da se bo Mark Antonij oglasil, je skopnelo. Onemogel je tudi telesno; v hitečem vlaku je torkljal z glavo na desno in levo, kakor pijan, in tema se mu je delala pred očmi. Tedaj je poklical na pomoč besedo in beseda je bila zdravje.

«Kaj vse to!» je dejal. «Čez sto let je itak vseeno. Čez sto let bo viselo solnce na nebu in luna in zvezde bodo, porajanje in umiranje na zemlji, vse, kakor je danes, in radost človeška in trpljenje njegovo in strasti bodo. Plaz krvi na obrazu uboge starke bo davno že izmit in moje pleme na zemlji med prvimi, v sijajnem cklepu in s svetlo čelado Marka Antonija. Čemu da stojim na mestu in delam s čuvstvom parado? Ovladaj v sebi zver in ovenčaj si glavo z vencem tihega zmagoslavja!»

In Tonček Švigajev je jasno vedel, da Mark Antonij sedaj ne bo ugovarjal in je bil vesel. Ségel je pod klop po opletenu steklenko in je pil ognjenega laškega vina. Kmalu je bil v brezmejnem carstvu svojih sanj in je gospodoval nad njim oblastno brez časa in prostora.

V Ljubljani ga je Mark Antonij opomnil, da je treba izstopiti. Tonček Švigajev se ni ganil. Peljal se je naprej in izstopil v Zagrebu. Na postaji se je še prepiral z nekimi ljudmi, ki mu niso bili po volji, potem se je podal v mesto, noseč previdno kletko s papagajem.

Angelo Cerkvėnik / V vrtincu

Tragedija štirih. V sedmih scenah.

Osebe:

ŽENA. – NJEN MOŽ. – NJEN LJUBIMEC. – NJEN NEKDANJI SNUBAČ.
SLUGA. – SLUŽKINJA. – JEČAR. (Ga ni videti na odru.)

Dejanje se godi po vojni v Sloveniji.

I. scena.

Zgodnja pomlad. Atelje zobotehnika. Okrog šestih zvečer.

Ljubimec je v dolgi, beli halji. Meša v skodelicah različne kemične spojine in žvižga neko poulično popevko. Gleda na uro in postaja nestrpen.

LJUBIMEC: Vraga! Hm! (Pogleda na uro.) Polšestih. (Gre ponovno k skodelicam, vzame žličko in meša. Iz skodelice se dviga belkast dim. Žvižga.)

SLUGA (vstopi): Gospa Majeričeva čaka zunaj; vprašala je, če je krona že pripravljena.

LJUBIMEC: Saj sem ji vendar povedal, da naj pride v petek ob šestih popoldne, danes pa je četrtek. Recite ji, da bc krona šele jutri.

(Sluga odide. Ljubimec še vedno meša v skodelicah in žvižga.)

LJUBIMEC: Mhm... za četrto ure se je zakasnela... e, vrag!

SLUGA (vstopi): Gospa Orlova!

LJUBIMEC: No, vendarle! Naj vstopi!

ŽENA (vstopi): Dober dan, gospod Kraupp!

LJUBIMEC: Poljubljam ročico, milostljiva! (Poljubi ji roko.) Tcda povedati vam pa le moram, da lepota še ne jamči za točnost!

ŽENA (se smeje): Kavalir pa ste, kavalir! Priznati moram. Lepota ne, pač pa grdota! (Mu preti s prstom.) Majeričeva je prišla kar 24 ur pretočno! (Se smeje.)

LJUBIMEC: Ne razumem!

ŽENA: Ne razumete? Res ne? Seveda, kadar dobe moški po zobeh, nočejo nikdar nič razumeti! O, vemo, vemo! No, kaj pa dela moja krona?

LJUBIMEC: Po zobeh... Morda so res moji zobje — ki niso moji — krivi, da nisem razumel... Same umetne zobe imam!

(*Se smeje samodopadljivo.*) No, kar se krone tiče... Stala vam bo kakor kraljici! Izvolite sest, milostljiva!

ŽENA (*odloži klobuček in lahek plašč. Ima kratko pristrizene lase. Lica ji rdé*): Ne, torej (*se vsede*). Kraljica je pripravljena!

LJUBIMEC: Njen ponižni sluga bo kmalu izvršil svojo podaniško dolžnost! (*Vzame krono iz skodelice in jo ogleduje.*) Poglejte jo, prosim, milostljiva! Ali ni lepa?

ŽENA (*šaljivo užaljena, napol koketno*): Samo zlata?! Če se ne mctim, hočejo kraljice vse kaj več... Kako sem razočarana, gospod Kraupp!

LJUBIMEC (*šaljivo*): Kraupp ni kriv, Veličanstvo! Kakršna je kraljevina, takšna mora biti njena kraljica!

ŽENA: Naj bo! Kapituliram. A poslušajte me, gospod Kraupp, kolikim kraljicam ste že poklonili vse te lepe besede, ki ste jih danes ponovili meni?

LJUBIMEC: Redke so kraljice, milostljiva, in zaradi tega vprašanja bi mogel biti opravičeno užaljen! Škoda, da me niste kar naravnost vprašali, če se nisem teh besedi naučil naizust iz kakega romana! (*Se nastoni na nastajajč, kjer sedi žena.*)

ŽENA (*napol hudobno*): Mm... to se ni zgodilo, tako nisem mogla vprašati, kajti kdor vedno in venomer sedi v baru in v kavarni, pač res nima časa, da bi se mogel česa naučiti iz romanov! Kvečjemu si more tam pokvariti svoj estetični okus... oprostite... med cboževanjem nožic naše baletne virtuoziinje... kako ji je že ime? (*Se hudomušno smeje.*)

LJUBIMEC: Oprostite, milostljiva, vi ste popoln detektiv. Te vaše poteze pač nisem do danes še poznal. Ne, res ne! In povrhu ste za nameček k temu talentu še hudobni! Vidite, po navadi se zanimajo za samce zgclj samice!

ŽENA: Moj bog, kako nehvaležen je moški svet in kako — kratkoviden. Mesto, da bi se zahvalil za poklon, mi začenja pridigati o morali...

LJUBIMEC: Prekinili ste me. Da, vidite torej, dozdevalo se mi je, da se samo samice zanimajo za samce in da se iz nevoščljivosti grdo in neokusno izražajo o baletkah, pevkah in drugih ženskah, ki kakorkoli že vzbujajo moške simpatije in obračajo njihovo pozornost nase. Zdaj pa...

ŽENA: Nehajte, nehajte!

LJUBIMEC: Oprostite, saj se nič ne mudi! Zdaj pa vidim, da so tudi omožene enake samicam, da so celo hujše, da, sto-krat hujše!

ŽENA (*se smeje*): Stokrat... milijonkrat, milijonkrat recite! To je pa zanimivo!

LJUBIMEC: Hujše, kajti samica je revica in njeno nevoščljivost je mogoče razumeti in deloma tudi opravičiti, dočim si morem tolmačiti nevoščljivost omoženih kot čisto navadno požrešnost, ali — kakor pravi Galè — ženski imperializem.

ŽENA: Imperializma pa ni brez militarizma!

LJUBIMEC: Ravno to sem vam hotel povedati. Moški so njihova oborožena moč, njihov militarizem! Kakor vprašujete, tako odgovarjam. Imperializem: vse pograbit, z neusmiljeno roko segati v ograjeni vrt drugih žensk in tam ruvati, sekati, pohoditi vsevprek!

ŽENA: O-o-o! Tako govorite, da je kar zares! Kaj pa vi? Ali niste še nikdar posegli v vrt, v ograjeni vrt drugih mož? Še nikdar?! (*Mu preti s prstom.*) Po pravici povejte, golo resnico hočem slišati!

LJUBIMEC: Ne, v o g r a j e n i v r t nikdar! Vselej je prej žena porušila plot, ki ga je bil zgradil njen mož.

ŽENA: V drugič kapituliram. Povejte, zakaj niste šli rajši za advokata? Ali nimam prav, če trdim, da zgolj zategadelj, ker kot zobotehnik lažje pridete s a m i, č i s t o s a m i (*kotketno in vabeče*) in mnogokrat z dekleti, z lepimi ženskami skupaj... a?

LJUBIMEC (*se smehlja*): Niste uganili! Zakaj nisem postal advokat? (*Se iz vsega grla smeje.*) Zakaj? Ker sem že v drugem gimnazijskem razredu cepnil...

ŽENA: Torej ne dekleta (*se smeje na ves glas*)... talent se vam je razvil šele pozneje...

LJUBIMEC (*pogleda na uro*): Zlomka, že deset minut klepetava, samo klepetava, napravil pa nisem še nič. Čakajte, sedaj vam denem krono na zob. (*Se skloni k njej in jej otipa nekaj v ustih.*)

ŽENA (*se nekoliko dvigne*): Aaa-aj... boli!

LJUBIMEC: Saj ne boli, saj ni mogčče! Toliko časa sem vam zdravil korenino, pa da bi še bolelc! Zgolj domišljujete si, strahopetni ste!

ŽENA: Ne, strahopetna, ne! Boli!

LJUBIMEC: Le mirno, le mirno. Mislite, da se sploh nič ne godi, da niste pri zobotecniku, temveč v baru, mislite si, da gledate tisto plesalko, ki jo vsi moški obožujejo, vsi, prav vsi! (*Ko govori, ji deva krono na zob.*) Tudi vaš mož bi jo oboževal! Ali ne verujete, milostljiva?

ŽENA (z odprtimi usti): N... n... n...

LJUBIMEC (se smehlja): Obožuje pač preveč svojo dražestno ženko! (Močno pritisne na zob.)

ŽENA (zakriči): O=O=Ojej! Ojej! Kako boli! Kako=O=O! (Hoče poskočiti.)

LJUBIMEC (jo pritisne na rame, da obsedi): Zdaj je že končano, milostljiva. Nič več hudega ne bo! Krona se imenitno prilaga. Potrpite, pogledati hočem še oni drugi zob.

ŽENA: Oh!

LJUBIMEC: Pa sem si le mislil, da ste večji junak! (Ogleduje ji drugi zob in ga otipava. Pritisne.)

ŽENA (poskoči): Ojej!

LJUBIMEC (jo zopet pritisne na naslanjač): Potrpite, milostljiva! Samo vlcček vam vtaknem še v škrbino; mogoče bo do jutri bolje. (Odide po vložek k mizi, kjer so skodelice.)

ŽENA: Prav nikakega usmiljenja ne poznate! Ali samo mene tako mučite ali tudi druge?

LJUBIMEC: To je vse za lepoto, milostljiva! Saj si večina žensk ne daje popravljati zob zaradi ljubega zdravja, ne, zaradi ljubše lepote! O tem sem prepričan. Nekatere tudi zaradi zobotehnika.

ŽENA (preplašeno): Zaradi zobotehnika?

LJUBIMEC (se smeje): Kaj je to tako čudno?! Prav danes je bila tukaj neka mlada licejka. (Bolj sam zase.) Bog ve, če je bila licejka?! No, in se je vsedla v tašle naslanjač in odprla gobček.

ŽENA (posili šaljivo): O=O=O, gobček!

LJUBIMEC: Da, gobček! Zardela je in mi pokazala kočnik, ki jo je bajè bolel. O ti šmentano deklè! Kočnik naj bi ji zdrli, popolnoma zdrav, bel, bleščeč kočnik!

ŽENA: O, taka prisma!

LJUBIMEC: Pa sem takoj uganil. Spomnil sem se njenega obraza. Dvoje velikih, svetlozelenih oči...

ŽENA: Zdaj postajate pesnik!

LJUBIMEC: Le fotograf, prosim, le fotograf! Spomnil sem se to reč, da me je ravno to dekle čakalo skoraj vsak dan ob dveh popoldne pred pošto, koder grem ob tej uri vsak dan mimo. In sem razumel položaj, milostljiva, pa sem rekel: «Deklič, zobček je lep, prelep, da bi ga izruval, a ustečka so lepa, prelepa, da bi jih pustil!» no in sem jo... saj razumete!

ŽENA (v žalostno-šaljivem tonu): U... u! Sram vas bodi! !

LJUBIMEC: Sram? Tega pojma ne morem doumeti!

ŽENA: Vi ste nevaren človek!

LJUBIMEC: Ne vselej! Majerički, na primer, nisem nevaren!
Vam — vam — pa oprostite, rajši molčim!

ŽENA: Ne, ne! Kar povejte! Saj strahopetec niste!

LJUBIMEC: Milostljiva, vi bi me pač mogli napraviti nevarnega!

ŽENA: Lejte, lejte! Prestara sem za poklone... že nekoliko let sem omožena!

LJUBIMEC: Saj prav tega ne razumem!

ŽENA: Česa?

LJUBIMEC: Česa! Ali se norčujete? Ne razumem, kako je mo-
gče, da mož svojo ženo, svojo lepo, mlado ženo kar tako
pušča samo k zobotekniku. Kaj ga ni strah, da je njena
lepota ne pogubi?!

ŽENA: Strah?

LJUBIMEC: Strah, da! Takšna lepota je nevarna! !

ŽENA (*koketno, vabeče*): Ali je res nevarna? (*Gleda mu izzivalno
v oči.*)

LJUBIMEC: Zame ne! Za moža in za njegovo ženo!

ŽENA: Vidite, moj mož mi veruje, in (*žalostno*) nima prav, da mi
veruje!

LJUBIMEC: Nima prav?

ŽENA: Ali še niste tega opazili?

LJUBIMEC: Niti vedel nisem, da vam veruje!

ŽENA (*se smeje*): Vi mi pa res ugajate, gospod Kraupp!

LJUBIMEC (*nekoliko v zadregi*): Ali me izzivate? (*Se skloni bliže k
njej in upre svoje oči v njene; vedno bliže se približuje s svojim
obrazom njenemu.*) Ali izzivate?

ŽENA (*sedi mirno in nepremično ter se smeje*).

LJUBIMEC (*jo strastno poljubi; ona se ne odmakne*): Na, Vera, ne-
varna ženska, sebe si močče zaigrala!

ŽENA: Odkritosrčna ženska sem... kako ti je ime?

LJUBIMEC: Oskar.

ŽENA: Oskar... (*zamišljeno*), rada sem te imela že tedaj, ko te še
nisem poznala, že pred letom dni.

LJUBIMEC: Vse to si samo domišljuješ!

ŽENA: Ničesar si ne domišljuješ. Nisem še vedela, kdo si in kaj
delaš. In baš moj mož me je opozoril nate v kavarni. Dejal
je tistikrat: «Poglej, kako lep mož!» Pozneje sem te tudi jaz
srečavala pri pošti. Izprva sem hodila tja, gnana po nekem
notranjem nasilju... pozneje pa si mi postal, kakor alko-
holiku strup... In to se je ponavljalo pet, šest, sedem
mesecev, dan za dnevom...

LJUBIMEC: O, ta pošta, vse me pričakujejo pri pošti!

ŽENA (*skoraj jezno*): Vse?

LJUBIMEC: Zakaj se huduješ? Vse, da! Ali si že ljubosumna? Ne smela bi biti! Omožena si, drugega žena si!

ŽENA (*vstane*): Žena, žena, žena! In omožena! Kaj to pomeni? Ali sem kot žena prenehala obstojati kot lastno, samostojno bitje? Ali sem s pcroko postala zgolj del neke imaginarne celote?

LJUBIMEC: Galè pravi, da je tako.

ŽENA: In če bi prav bilo tako! Odtrgala bi se in kakor rožmarin bi nanovo pognala korenine, nove, močnejše korenine in lepše bi svetela! A jaz nisem del celote; sama zase sem celota! Nikdar bi ne bila prišla semkaj, če bi bila le del celote! Tudi moji zobje so bili zdravi... okužila sem jih nalašč in jeli so razpadati.

LJUBIMEC (*se smeje*): O, licejka moja!

ŽENA: Da, licejka! Ne omenjaj je... boli me! Še bolj sem ljubosumna, ker sem omožena...

LJUBIMEC: Ker sem samec! Bojiš se zame. (*Se smeje*.)

ŽENA (*žalostno*): Smeješ se! Smeješ se, ker si je omožena ženska sama pokvarila zobe, da je mogla priti k svojemu... (*obmolzne za hip*)... k možu, h kateremu jo je gnalo vse njeno bitje! O, kako bi se smejal, če bi vedel, kako sem se bala, da mi boš vse zobe popravil in da bom morala oditi zopet pred pošto... da bom tam stala mesece in mesece, morda leta in leta, da bom gledala, kako bodo hodila mimo s teboj druga dekleta, da boš hodil mogoče s svojo mlado in lepo ženo... z otroci... o...

O kako uboga sem... kako uboge smo! Samo lepoto imamo in samo mladost! Mladost pa je tako kratka, lepota nikdar popolna, ker vedno si more moč najti popolnejšo lepoto... ti pa se smeješ! (*Strastno in tiše-bolestno*.) Smeješ se, ker sem sama sebe ubijala, da sem tebe dosegla; smeješ se, lica ti žare, veseliš se, da si me osvojil... Pa me nisi osvojil... sama sem prišla, popolnoma sama. Ali razumeš to? Ali si že videl takšno žensko? Še ne? Nisi? Povej po pravici!

LJUBIMEC: Nisem... tako očarujoče!

ŽENA (*besno*): Udarila te bom! Ne budali! Ne — očarujoče, ne — lepe, takšne ženske, tako pošteno vlačugarske! Celota sem! Tudi moj moč je tako dejal.

LJUBIMEC (*se čudi*): Ne razumem!

ŽENA: Kaj pa razumeš, kaj? Povej!

LJUBIMEC: Lepa si, strastna si, rada me imaš... govoriš pa blazno! Vlačugarska pa ne... samo čudna!

ŽENA (*žalostno*): Čudna! Vedno najdete laž — in vedno laž oblečete v čednostno obleko! Danes sem čudna in kadar bom tvoja (*strastno*), kadar se ti bom vdala sama, prostovoljno, tedaj bom postala vlačuga — bom ali ne bom?

LJUBIMEC: Vera, zdaj mi ne ugajaš! V tem trenutku nisi lepa. Tvoje oči so kakor blazne in tvoje besede, kakor bi ne bile tvoje.

ŽENA (*trdovratno*): Bom ali ne bom? To mi povej in brez ovinkov mi povej.

LJUBIMEC: Naj bo! Vlačuga je takšna ženska, ki se prodaja za denar!

ŽENA (*porogljivo-žalostno*): O kako sijajna definicija! A jaz pravim, da ni vlačuga vsaka, ki se prodaja za denar, da pa je vlačuga vsaka, ki ima moža, ki živi v izobilju, pa se kljub temu vdaja svojim strastem! Kaj bi tista deklica, ki gre mimo nje tisoče obrazov... Ona ne greši; njeno telo je živ stroj... A jaz? (*Bolestno.*) Jaz! Vse leto sem grešila; moja misel je hotela tvoje telo, tvoje telo, Oskar! In kaj morem storiti proti temu... O nič... nič... kakor slepa sem, kakor zvezana. Čudna sem, praviš... O, tudi jokati se ne morem. Vse je kakor v megli... Opore iščem, pa je ni... Mcž mi ne more biti opora. Noče biti ali ne zna biti... sam Bcg ve kakó! (*Po kratkem molku, skoraj začudeno.*) Mogoče me sploh ne ljubi... Če bi me ljubil — ali bi ga ne ljubila tudi jaz?! Mesece in mesece me ni poljubil... Rahel poljub na čelo... to je vse! Kakor hčerki! Kaj je to? Ali ni čuden? Čuden je! O, sita sem njegove duše — telesa nima...

LJUBIMEC (*ponavljja*): Čuden in telesa nima! (*Strmi v njo. Očitno mu ni jasno, kaj bi napravil.*)

ŽENA: Ne govoriš več! (*Ga objame.*) Ti moj, ti moj! Leto dni sem te iskala, zdaj sem te našla, zdaj te imam... To tvoje telo, to lepo, vroče telo... O duše (*se strese*) sem sita... Za koliko časa, Oskar, za koliko časa te imam?

LJUBIMEC (*oba se vsedeta na otomano; nehlinjeno*): Rad te imam. Moram te imeti rad. (*Jo objame.*)

ŽENA: Ti mo=0=0=j!

Konec prve scene.

Dvajset dolgih dni je ključoval,
mati mu ob zglavju je bedela.

Ključoval je, Florentin Prunier,
kajti mati noče, da bi umrl.

Ko je čula, da so ga ranili,
je odšla iz dna province stare ...

Prehodila je gromeče kraje,
kjer neskončna vojska v blatu brodi.

Njen obraz je trd pod togo avbo,
ne boji ničesar se, nikogar.

Dvanajst jabolk dela je v košaro,
lonček z maslom vzela je na pot ...

*

Ves dolgi dan poseda ob ležišču,
kjer ji umira ljubi Florentin.

Ko ognji se prižgo, že stopi k zglavju
in čuva, dokler sinu se ne zmede.

Odide le, če ji reko oditi,
da bodo sinu prsi obvezali.

Ostala bi, če bi je bilo treba,
saj ne boji se rane sinove.

In zunaj tudi sliši strašne krike,
ko čaka in prestopa se po lužah.

Kot pes stražar ob postelji ga straži,
na hrano je kar čisto pozabila.

A tudi Florentin ne zna več jesti:
orumenelo je že maslo v lončku.

*

Trpeče roke — zvite korenine —
objemajo sušično roko sinovo ...

Uporno opazuje mati lice,
od potnih kapelj belo orošeno.

In vrat motri, ves od vrvi previt,
kjer spotoma zateglo hrope zrak.

Vse to razbira njeno srepc oko,
suhó in trdo ko razpoka v kamnu.

Kar gleda — in se nič ne pritožuje:
navajena je biti taka mati.

On pravi: «Kašelj grabi mi moči.»

A ona: «Sin, saj veš, da sem pri tebi!»

On pravi: «Zdi se mi, da bom ugasnil...»

A ona: «Ne! Jaz nočem, sinek moj!»

*

Dolгих dvajset dni se je upiral.
mati čúvala ga je ob zglavju

kot plavač, ki vrže se v valcve
in nad vodo nosi nebogljenca...

Toda trudni od teh nočnih čuvanј
ji je končno, vseј slabotni, zjutraj

glava malo k prsim omahnila,
za neznamen hip je zadremala...

Florentin Prunier je umrl naglo
in brez šuma, da bi je ne zbudil...

Iz francoščine prevel Pavel Karlin.

Z verber curkrat ohranjen meter!

A. Debeljak / *Anatole France*

(Konec)

Kot izreden umstvenik je France želel vse dcumeti, toda za pravega opazovalca mu je nedostajal sistem kakor njegovemu junaku Brotteauxu v *Žejnih bogovih*, epikurskemu razuzdancu, Lukretijevemu učencu, ki po svoji modrosti močno nalikuje Hieronimu Coignardu (protagonistu dveh Franceovih romanov: *La Rôtisserie...* in *Les Opinions de l'Abbé Jérôme Coignard*) in g. Bergeretu (osebi, ki se pojavlja v njegovih družbenih kritikah). A v *Rdeči liliji* (110) priznava: «Za pot sem izpraševal vse tiste, ki baje kot duhovni, učenjaki, čarovniki ali modrijani poznajo zemljepis Neznaneга. Nihče pa mi ni mogel točno pokazati prave steze.»

Radovednost in radoglednost sta bili v njem krepkejši od ljubezni in to ga je morda oviralo, da bi bil postal večji pesnik. Učenjaki po njegovem zatrdilu niso radoznali in «vsiljivo je,

izpraševati jih o stvareh, ki jih nimajo v svoji izložbi». On sam nima izložbe. Njegova védečnost in sničavost sta vescljni: «Vsega se naveličaš, samo razumevanja ne.» Vendar, kdo bi mogel vse pojmiti? G. Bergeret se nekoč odreče zvedljivosti: «Vselej me je mikalo razumevati in pri tem sem izgubil dragocenih energij. Na stare dni uvidevam, da je neumevanje velika moč. To ti včasih omogoči pcdjarmiti svet.» Tudi avtorju *S o d o b n e z g o d o v i n e* je bilo tedaj pa tedaj žal, da je bil bolj zmožen razkranjanja nego ustvarjanja.

Kakor njegov oče je bil tudi France plah in samotarski. Malo je hodil med ljudi ali v Akademijo, le v svojem salonu se je znal odlikovati. Kakšen je bil ob 17. letih, pripoveduje *K n j i g a m o z j e g a p r i j a t e l j a*: «Tedaj sem bil tolikanj boječ, da mi je znoj cblil čelo, če sem pozdravil ali sedel v družčino. Navzočnost žensk me je metala v nekako prepalost.» Vneti feminist Lahy-Hollecque, ki je lani obelcdanil čedno knjigo *A n a t o l e F r a n c e e t l a F e m m e*, imenuje v novembrski številki *G r a n d e R e v u e* g. Bergereta misogynna, ki bi črtil žensko, če ne bi cenil v njej slastnega čara njenih otroških in izprijenih zabav. Predvsem ji avtor *E p i k u r c v e g a v r t a* očita, da še danes na tak način modruje, kakor da ni Descartes pred več ko 250 leti postavil zakonov sklepanja, in da pred strogo logiko duha daje prednost subtilni logiki čuvstva. Vendar ni šel France nikoli tako daleč kakor Vigny, ki v svojem Samsonu hrepeni po dcbi, ko bosta oba spola na vek ločena «vsak na svoji strani umrla».

Mladi Jacques Thibault je trpel, ker ni bil lep ne dobro opravljen. Kakor njegov *J e a n S e r v i e n* pa je čutil, da pride spričo njegove nadarjenosti nekđaj dan povračila. Najbolj pa ga je bolel nedostatek smelcsti: «To mi je škodilo pri ženskah. Ves iz sebe sem ljubil krasotice, namreč one, ki so kazale svojo žensko naravo, in zmeda, ki so mi jo povzročale, mi je jemala ob njih slednjo sposobnost» (*Vie en fleur*, 238). Ker ga marsikod niso več v drugič vabili, se je potegnil sam vase. Misleč nase je pisal o kiparju Dechartru v *R d e č i l i l i j i*: «Imajo ga za zlohotnega in jezljivega. V resnici pa je strasten in malodušen.»

Osamljen je bil v življenju toliko po svoji razboritosti kolikor po svoji sebičnosti. G. Bergeret priznava, da se smeje tam, kjer se drugi žalosté, in narobe. Zategadelj se je tu pa tam zdel bebast. O vrednotah nima istih pojmov kot ostali zemljani. Mladi Peter vprašuje mater: «Kdo daje v trgovinah denar, kdor kupi ali kdor proda?»

V ospredje se ni rad silil: povprečnost in temò je nazival svoji zvesti čuvarici. Ali pa je bil v tem dočista iskren? Njegova žena je pisala iz Alzacije neki prijateljici leta 1883.: «Tu so Rusi, Švicarji, Alzačani, ki delajo mojemu možu poklone glede njegovih knjig in ki mi ga razvajajo. Prestavljajo ga na ruščino in nemščino. On se dela nekam brezbržnega, prav za prav je pa zadovoljen.» Književniška domišljavost mu je po lastnih izjavah in po pričanju najožjih znancev povsem tuja. Njegovi pomenki so krali daleč nadkriljevali njegove spise.

France se je rad kazal hladnokrvnega modrijana, kakršen mu je bil oče. Vendar pa je podedoval v resnici materino živahno nrav. «Samo strasti so v življenju lepe, strasti so pa nezmislne. Najkrasnejša med vsemi je najbolj nespametna od vseh: namreč ljubezen.» (*Dialogues sur les contes des fées.*) Vendar pa njegova odločnost ni bila vsekdar na višku. Včasih pa se je splašil. V mladosti je bil dokaj nesrečen predavatelj, v zreli dobi pa je na shodih neznansko razburkal množice. Plašljivci, pravi J. Roujon, hočejo vse razbiti, čim jih boječnost več ne ovira ali če se bojé, da bi jih zopet prevzela. V Dreyfusovi zadevi so rekali stari znanci: «Anatola so nam zamenjali».

V istini se je rodil kot skrajnež in pokončevalec. Najbolj se je veselil vseh prenapetosti, glej med številnimi priznanji navedek v *Pingvinskem otoku* (VII, 1). Ob 17. letih je bil tclikanj smel in drzen v duhu kolikor plašen v vedenju. «Bil sem znamenito nasilen in prevraten, kadar sem bil sam» (*Knjiga m. pr., XI*). Njegova silovitost pa izvira bolj iz živcev nego iz mišic; od besnosti prehaja k milosrčju; obupuje nad človeštvom, plaka nad njim, potem pa hoče razstreliti svet. Ker se je rogal vsem geslom, vsem filozofijam, vsem religijam, je težko razbrati njegove prave težnje. Toliko pa je gotovo, da se brani slednje strogorednosti in sile.

Bil je živo nasprotje dobrega strankarja, kakor smo že poprej namignili. V *Pingvinskem otoku* krvavo zasmehuje republikane ljudi in stvari nalik pristnemu boulangistu, kakršen je bil nekaj časa. Ali zgodaj je zaslutil konec nazadnjaškega generala Boulangerja, katerega je za časa pustil na cedilu. Objest, s katero pripoveduje bitke pyrotovcev in njih protivnikov (dreyfusovci in antidreyfusovci), jasno svedoči, da je nevtralen v svojem srcu, kjer slednjič vedno zmaga prezir do ljudi. Zolo n. pr. predočuje pod imenom Colomban kot enega najbolj pridnih in čislanih pisateljev v Pingviniji, ali kako nespoštljivo ga popisuje, glej slovenski pre-

vod str. 170.! Ko bi republikanci in dreyfusardi čitali take vrstice v romanu rojalista L. Daudeta, bi ga dolžili blasfemije, od Francea pa so vse mirno pogoltnili. In še kolikokrat! France se pač ne trudi, da bi bil dosleden. Malo ga skrbi, kaj je mislil snoči ali davi. Vse pove, kar mu šine v glavo. Začel je pri nazadnjakih, prešel k demokratom in nehal pri revolucionarjih; vsaki struji je skoval nekaj orožja za borbo, naposled še komunistom. Pevsod pa se je skoraj naveličal. V Dreyfusovi zadevi se je ob naprednjakih osebno boril, po prvem zaletu pa se je, kot njegov zvezdoslovec Bidault-Coquille (Pingv., 207) vrnil k svojim asteroidom. Samo tam se je čutil doma. Veleumu je pač svojsko, da se razvija kraj svoje dobe in nad njo.

To se mi vidi prava razlaga za vse njegove evolucije. Bourgetu se zdi čuden njegov končni beg v utopijo, ki ga primerja s Freudovim begom v bolezen: avtor *Žejnih bogov*, ki pozna učinke družabnih prevratov, je pač napravil nekako stavo, poskus, da se nadeja svetovnega miru od delavske zveze. Drugi pa menijo, da je Anatole France želel postati še bolj popularen in se zavarovati pred množicami, češ, prva verzija romana *Les Dieux ont soif* se je tiskala pod naslovom *Les Autels de la peur*, vzetim iz Chéniera, katerega so revolucionarji obglavili. To so pač abotni izmisleki, saj poslednja Franceova dela so bila nesebična, v politiki ni hlastal za koristjo, tako da so mu ohranili svoje spoštovanje najljubši zoprniki kot Ch. Maurras, ki so v tem prebežniku videli še vedno podzavestnega narodnjaka.

* * *

Pri avtorju avtobiografskih del kot *Petrček*, *Cvetoče življenje* i. dr. najdemo neko rousseaujevsko potezo, čeprav je bil neizprosno trd napram očetu romantike, ki je družil v sebi «najpravilnejšo čutljivost z najbolj krivo logiko»: neko pretirano samozavest, v kateri se povzpne do trditve: «Tistikrat sem zadobil gotovost, da sem bolji nego večina ljudi, čeprav nisem izvrsten». Pri njegovem dvojniku g. Bergeretu naletimo na romantično občutnost, ki vas domisli Chateaubrianda.

V splošnem je pa France klasik. Na pesnika v njem sta vplivala A. Chénier in Vigny, Hugoja pa ni drugače omenil kakor zasmehujoč njegove nabuhle krotčevičnice, Baudelaira je cenil ne radi morbidne psihologije, marveč kolikor je izvajal Chénierovo geslo:

Sur des pensers nouveaux, faisons des vers antiques.

Flaubert mu je prijal po točnosti, treznosti, jasnosti, zametal pa je njegovo prenapetost in cinizme. Na prozo sta učinkovala tudi Voltaire in Renan. Nad vse pa je čislal Racina, čigar stihe je znal do zadnjega na pamet. Jean Racine, kakor razpravlja Gabriel des Hons (*Les Maîtres de la Plume*, novembra 1924), mu je bil knjižni bog, h kateremu se je dan na dan zatekal glede točnega mišljenja in čistega, bistrrega izražanja; v mladosti še ne, kajti tedaj «so mu bile oči še prešibke, da bi bile mogle motriti njegov blišč», stoprav kesneje mu je avtor *Fedre* postal: mili, veliki Racine, najboljši in najljubši izmed pesnikov. Bila sta si podobna po počutnosti, ognjevitosti, zvedavosti, slabostih, po nežni in ne-mirni naravi.

France, ki je v mladosti sklenil postati velik svetnik, ima čuvstveno plat skupno s piscem *Andromache*, vzgojenim v pobožnosti in samoti, ki često poraja čudno bolezen: da mešaš v obično življenje sanje, privide, lepe podobe in da gineš v njihovi ničnosti. Kar je zapisal o Racinu, velja tudi o njem samem: «Bistroumno se je šalil in spretno zbadal. Najmečji ljudje niso najmanj porogljivi. Enaka živčna rahločutnost, ki izvabi solze ob mnogo stvareh, povzroča smeh pri mnogo drugih.» Racine je bil nezanesljiv, srdljiv celo s prijatelji n. pr. z Molièrom. France ga izgovarja: «Mladj dramatik ni mogel trpeti, da bi se njegovi dragi slovstveni stvori prezirali in njegova pesniška slava zamračila. Sposobnost, da živo čutiš vsakovrstne vtiske, daje nestanovitnost in nekako verolomnost najbolj rahlim in izbranim naravam. Velika resnica je, da so najnežnejša občevanja tudi najbežnejša.» Ko bi bil France, čigar prirojena ljubezen do reda je bila večkrat razočarana, našel kot 21letni krasotec Racine svojega Ludovika XIV., morda ne bi bil krenil med razvratnike.

* * *

A. France je mnogo čital. G. A. Masson ga v brošuri *Anatole France, son oeuvre* imenuje «moža vseh knjig», in F. Vandèrem v lanski novembrski *Revue de France* govori o slovstvenem zastrupljenju pri tem benediktincu, ki je šele po dvajsetletnem knjižničarjenju zastavil pero. Spričo sijajnega spomina mu je bilo sedaj kar iztresati nabrane sadove in jih urejati. Jules Mauris in drugi so navajali razna stara besedila, ki jih je pisec *Thaïde* dokaj točno porabil. Kakor vsi veliki slovstveniki je tudi ta stavil nad vse «umetnost, dahnuti na ilovico». Snov je pobral kjerkoli, obraz in stas pa ji je znal dati kakor nihče. J. J. Brousson (*Anatole France en pantoufles*, Crès, 1924) pripoveduje, da mu je bilo treba

šest korektur, pri katerih so škripale škarje in tekel klej. Počasi in potrpežljivo je prestavljal stavke, dokler ni bilo uho zadovoljno. Vzemimo peto popravo:

«Pregled ukrasnih pridevkov. — Nekateri strašno gledajo na glagol. Jaz vzamem najpreprostejšega, najbolj otroškega, tistega, ki najbolje naznačuje gibanje. Pozorno pa negujem pridevnike. Tu se ravnam po Voltairovem čuvstvu. Spomnite se njegove zabavne, pa razsodne domislice: ‚Dasi se adjektiv strinja s substantivom v spolu, sklonu in številu, vendar adjektiv in substantiv vselej ne soglašata‘. Čemu jih množiti, če s tem poveš isto stvar? Ako jih že več uporabiš, naj si nasprotujejo. Ne piši: ‚Veličastni in pobožni prelati so šli v sprevodu iskat Svete stekleničke‘, temuč: ‚Trebušni in pobožni prelati so šli...‘»

France ima toliko okusa, da se zna boriti celo proti svoji glavni vrlini, milini sloga in daru skladnosti, češ, na najmečjih plateh se začrtajo prve gube zastarelosti.

Broussac n je morda enostransko zabrusil ost svoje misli, vendar ni dvoma, da pisec *Upornih angelov* jasno pozna pomen retorike in često čitalca preseneti s kontrasti. Na ta pojav sem pazil pri pravkar imenovanem romanu in bi mogel navesti dokaj zgledov, n. pr.: «Bouchottine kretnje so bile prostaške in divne» (266), «obupna nada» (268), «gospodarji vseh zakladov na zemlji nosijo raztrgane hlače» (269), «opat je šepal z dostojanstvom, ki je napovedovalo bodočega vladiko» (158), enako 163, 174, 378 itd. Vse pa je tolikanj uravnovešeno, da je ob stilističnem vprašanju A. Hermantu ušla beseda «le miracle d'Anatole France». Slično ga Gonzague Truc v knjigi *Anatole France sa vie, son oeuvre et sa stališča* nazivlje «vraga».

V knjigarni svojega očeta (danes Champion) se je navadil spoznavati noše, pchištva, arhitekture, drobne umetnine vseh časov ter je imel doma velikansko zbirko, največ pa seveda knjig, za katere je celo izumil neko vrsto vezave. Čitanje vseh knjig ga je dovedlo v popolni skepticizem. In kako se je zavedal te opasnosti: «Knjige nas ubijajo. Preveč jih imamo in prerazličnih. Dolge dobe je človeštvo živelo brez branja in baš v tem času je storilo največje in najkoristnejše stvari, t. j. prešlo od divjaštva v omiko» (Vie litt. I, 8). Glej tudi tozadevno v povesti «Srajca».

Prav dobro in pogosto popisuje knjižničarje, n. pr. Sariette v «Uporu angelov», posrečijo se mu zlasti preprosta bitja kot brat Angel (Rôtisserie), z japonsko natančnostjo riše razne živali, nejasne pa so postave mož ali žen višjih slojev, razen ako dela po

živem modelu: pesnik Verlaine je Choulette (Lys rouge) in Gestas (Etui de nacre); F. Faure: predsednik Formose, Clemenceau: Ker-danic, Méline: Rabin Mielleux, general Boulanger: admiral Chastillon, general de Galliffet: Volcanmoule (l'île des Pingouins) itd.

Dočim Balzac kot lečnik resno tiplje žilo človeštvu, da bi jo ozdravil, se pisec *Ametistovega prstana* in *Epikurovega vrta* zanima zanje zgolj za razvedrilo, vedno pa doživlja razočaranje ob ljudeh-lutkah. Razočaral ga je celo lastni skepti-cizem, nad čigar vrednostjo je tudi zadvomil. «Vi ste razočaran enciklopedist,» mu je dejal rektor Gréard, ko ga je sprejel v Francosko Akademijo. Kakor francosko malcmeščanstvo sploh — pri-merjaj Stendhalovega *J. Sorela* — se kot njega sin France boji biti «dupe», nrec, bedak, se ne da varati, zategadelj se ne ujame niti v lastne formule, katere so njegovi učenci dostikrat razglasili za pristni orakelj. In pravo struno je ubral govornik delavskih orga-nizacij Jouhaux ob odprtem grobu: «Mogoče nas je On boljše poznal nego mi Njega». Medtem ko zagovarja kako mišljenje, se mu že kaže vsa šibkost tega nazora. «Blagor mu, kdor ve, da je prav tako prazen, če si akademik ali če nisi», je zapisal v *Mne-njih* *J. Coignarda* (185).

France je popoln nihilist. Z *Voltaireom* ima skupno negativno misel. Ta je reagiral na pobožnjaštvo v poslednjih letih *Ljudevita XIV.* in njegov *Candide* se končuje vsaj z enim praktičnim, pozitivnim nasvetom: gôji svoj vrt! France pa je rušil prazno-verje ob razmahu pozitivnih ved, odtod njegov determinizem: «Civilizacija je krutejša nego barbarstvo» (Bergeret), «kar ime-nujemo moralo, je zgolj obupen poskus naših vrstnikov, da bi se upirali vesoljnemu redu, ki je boj, mesarstvo in slepa igra pro-tivnih sil...» Čar in mik Franceovih del tvori lahna, duhovita milina, notranja vsebina pa je Bourgetu «najgrenkejši eliksir pesimizma v prekrasno brušenem kelihu». Vsemu hoče France priti na dno: razdril bi najdražji stvar, da bi videl, kaj je v njem. «Čim jameš premetavati kako načelo, najdeš nekaj pod njim in opaziš, da to ni bilo načelo.» Na ta način dospeta Flaubertova *Bouvard* in *Pécuchet* do ugotovitve, da so enostavna telesa mogoče zložena.

Njegova nejevera se razvije sčasoma do cinizma. *S Coignardom* opusti tudi previdno izbiranje besed in krepko maha in seka po principih (Coignard = udrihač!). Ubogi g. Nikodem se zvija, ker se mu opat posmehuje, češ: «Človek dobro ve, kaj je pošteno in kaj ni.» Toda Coignard hoče zмести prav ta nagonski pojem in dojem. Povsod izpodkopava s svojo rovnico in kopačo.

To se pravi pripravljati potrebne razvaline. Glede izrazov ni nič kočljiv, n. pr.: «Les clochers se dressent dans le ciel comme de gigantesques seringues vers les culs nus des chérubins (Révolte des Anges, 357).

Anarhistična stremjenja so najjače izražena v *Pingvinski otoku*, kjer se vse vekovno življenje smatra za krvavo glumo, prim. Mraucetovo misel str. 117., kjer vidiš, kako France redno končuje s krohotom, ker je preduhovit, da bi se ujedal ali besnel. Pogosto se da sklepati, da vse pokončavanje in bogoskrbnost nima drugega smotra kakor zabavati nas. Ali mnogi učenci so vzeli mojstrove besede za suho zlato. France pa se smeje vsemu. Ne veruje ne v prošlost, ne v sedanost, ne v bodočnost, primerjaj «Višek pingvinske cmike» str. 256. *Pingvinskega Otoka*. V *Uporu angelov* obsegajo poglavja 18. do 22. razvoj «usode sveta v tako širokem in veličastnem pregledu kakor je Bossuetov *Discours sur l'histoire universelle* ozek in žalosten po svojih vidikih», a konec? Po porazu angelov ostane sveti Mihael generalisim pod Satanom, kakor je bil pod Jadalbaothom (Bogom). Nič se ne da nikjer in nikoli izpremeniti. To je sklep njegovega skepticizma.

Ne rečem, da nima včasih vedrejših misli, n. pr. v *Epikurovem vrtu* iver o počasnem, a trajnem napredku v socialnih zadevah. In nekateri so silno poudarjali njegovo etiko stalnega napredka, upoštevala jo je po vsem videzu tudi švedska akademija, ki mu je leta 1921. poklonila Noblovo nagrado. Zlasti pa povzdiguje P. Gsell v omenjeni knjigi pozitivne poteze v Franceu, n. pr. kult prijateljstva, usmiljenje. Vsekakor pa ta hedonist iz Epikurove črede najvišje ceni svobodo, radoznalost in dvom. Nasprotno nekemu ljubljanskemu dnevniku moramo podčrtati dejstvo, da France ni nikdar z naslado prebiral Kanta ali Hegla. Taki filozofski sestavi so se mu zdeli toliko vredni kolikor babje vedeževanje na kvarte. Mrzil pa je metafiziko zbog njenega nejasnega in nedoločnega izražanja. V dvogovoru *Aristin Polifil* ali *metafizični jezik* prisposodablja abstraktne besede s svetinjami, na katerih bi bil brusač izbrisal podobe in letnice. Opozarja, kako radi rabijo metafiziki negativne izraze: nezavesten, neskončen itd. Na treh straneh Heglovih, vzetih na slepo srečo iz njegove *Fenomenologije*, sem izmed 26 besed, ki so osebki znatnih stavkov, našel 19 nikalnih besed in samo sedem trdilnih...»

Na drugem mestu sem sestavil nekaj izvlečkov iz Franceovih spisov, kjer obžaluje, da nima več vere, globoke tolažnice. Ali

temu bogotajcu je bilo tudi njegovo neznaboštvo «bujen vir slasti». Kar je zapisal o Euripidu, velja tudi o njem, da je bil namreč ateist in mistik obenem. Največje veselje mu je bilo, zgrabiti svetega moža in ga po vseh pravilih umetnosti vesti v pogubo. Posebno rad je govoril v hudičevem imenu; vedno se na tihem nadeja, da bo Boga v zadrego spravil. Zato je bilo treba krepke religiozne vzgoje, trebalo je ohraniti cerkvenega duha. «Vera nudi nasladnim dušam še eno slast: slast pri pogubljenju» (Génie latin, 139). Tako pravi Tereza v Rdeči liliji: «Vero imate, gospod Choulette. Čemu vam služi kakor v to, da zlagate lepe stihe?» — «Da grešim, gospa,» odvrne pesnik. Prav dobro razlaga abbé Lantaigne: «V templju so bila skovana kladiva, ki majo tempelj... Taka je moč bogoslovskega nauka, da je zgolj on zmožen stvoriti velike brezbožneže; nejevernik, ki ni šel skozi naše rčke, je brez sile in brez orožja za zlo. Med našimi zidovi dobiš vso vedo, celo znanost bogokletstva» (L'Orme du mail, 18).

Anglež J. L. May trdi v knjigi o Francezu, da bo ta največji sodobni francoski pisatelj živel po svoji poeziji, namreč oni, ki je v njegovi prozi in prežeta z Vergilovim duhom. France je bil sanjač, tvorec fantomov svoj živi dan, a v mladosti je skladal celo pesmi. Njegove Poèmes dorés vsebujejo dokaj krepkih naturalističnih verzov, n. pr. Jelena (boj dveh samcev za kosa šuto), še večkrat pa nam zvené kot obledeli aleksandrinci iz Vignyja, Baudelaira i. dr. Vzemimo eno kitico iz Ode na luč, ki tvori nekako veroizpoved:

Sois ma force, ô Lumière! et puissent mes pensées,
 Belles et simples comme toi,
 Dans la grâce et la paix dérouler sous ta foi
 Leurs formes toujours cadencées!...

In za sklep še to kitico iz pesmi Grob Teofila Gautiera, kjer se povečuje dar opazovanja in točnega izražanja:

Heureux qui, comme Adam, entre les quatre fleuves,
 Sut nommer par leur nom les choses qu'il sut voir,
 Et de qui l'écriture est un puissant miroir
 Fidèle à les garder immortellement neuves!...

Memento. Razen Francevih spisov sem porabil vse članke in beležke v Journal des Débats, Figaro, L'Europe Nouvelle od 13. oktobra do 25. decembra 1924. Potem l'Illustration od 25. oktobra, La Nouvelle Revue Française od 1. novembra, osobito pa La Revue hebdomadaire od 25. oktobra in 1. novembra 1924. P. Gsell: Propos d'A. France, 1922.

Karlo Kocjančič / *Iz zbirke „Večna plamenica“*

Slava spoznavajočemu duhu!

Slava spoznavajočemu duhu!

(Slutnje so pa odprte duri do spoznanj.)

Kaj ste že mislili, kako nastaja iz jajca, navidezno mrtvega jajca, dihajoče življenje?

Lupine se razpočijo in v svet začivka rumena malenkost, da bi se hranila, plodila, nova jajca legala brez konca in kraja.

Kakšna neumljiva privlačna moč med najmanjšimi drobcami snovi povzroča to božje nastajanje?

Je to ista moč, ki materijo v vesoljnosti k gibanju z bičem poganja?

Bral sem tisočletja stara razodetja, modrosti zlatoustih modrecev upanishad in ved.

Pa je tam zapisano,

(tisočletja pred modrostno-matematičnimi prevrati Rudžerov Boškovičev in Einsteinov!),

da je svetovje naše podoba izmerljivo neizmernega jajca, v katerem se skrivnostno snovanje življenja v enoten organizem veže.

Tiste pradavne slutnje,

utrinka podzavestnega dojetja resnice izven nas v nas,

jaz vsaj,

novodobni vseznalec, ki ustvarjam trdno obliko spoznanjem iz okostja nezmotljivih logaritmov, matematične kombinatorike, diferencialov in analitičnih geometrij,

nič drugače do konca razložiti ne morem —

ne smem!

Slava spoznavajočemu duhu

in zameglenim šarenicam slutenj,

ki nam sporočajo, da smo iz lupine še neizleženo bivanje

in da hočemo z zavestjo

(kakor nižja bitja podzavestno)

izobličiti se, roditi, hraniti se dalje,

(morda iz črviča in zrna, kar nam je danes nič, ne snov ne duh in vendar nekaj),

razmnožiti se brez začetka in konca!

Avugust Žigon / K. Rudež Levstiku: 12 pisem (Iz Levstikove ostaline)

(Nadaljevanje)

3.

V Ribnici 9. Julja

Ljubi prijatelj!

1864.

Tvoje pisemce¹⁴ sem učeraj dobil in me je jako razveselilo, ker uže želel sem izvediti, kaj v Ljubljani kaj počenjate. Jaz sem se uže bil pretečenega mesca namenil v Ljubljano, pa se je vender to tako vleklo, da smo, sam ne vem, kako in kaj uže v Juli mesec prišli. Zdaj, ako mi Bog da zdravje, se bova kmalo vidila; mislim v kakih 14 dnéh.

Kar mi pišeš, dragi brate, zarad novega «Nemškega časnika»¹⁵ to mi ni prav jasno, ker nič nevem, kako da so se pogovorili; samo toliko vém, da za nemški časnik gotovo nebi jaz solda dal v podporo, ker nevidim pri njemu nikjer veliko koristi. Po moji misli je malo Nemškutarjev zavoljo nevednosti, ampak narbolj jim take ljubeznjive nemškutarске občutke v prsi vdihuje samo pridnost in lenoba pa neumnost. Samopridnost se ne bo dala prepričati, ker tisti¹⁶, ki gojijo to žlahtno lastnost v svojim srcu, uže zdaj tako dobro vejo, kaj domorodci zahtevamo, kakor mi. Kateri so pre leni, taki se tudi ne bodo potrudili, da bi nemški časnik čitali. Neumnežem pa nebo noben jezik v glavo pameti in razuma vliil.

Polej moramo tudi premisliti, da naš narod nima veliko bogatstva, in da zarad tega ima še domača Slovenska literatura mnogo težav in nezgode prestati! Čemu bi | mi še zdaj za nemški časnik dnar proč metali!

Kaj bodo pa tudi Nemci dejali, ako bomo mi nemški časnik vstanovili in podpirali?! Jaz bi kaj stavil, da bomo kmali brali v kakim nemškim listu: Kako malo upljiva da ima Slovenski jezik, in kako da se je uže nemška kultura in nemški čutljej v Krajskeje zemlji vkoreninil, se zopet lahko vidi potem, ki so si, kmali potem, ko je moral jedini politični časnik, ki so ga Slovenci imeli, jenjati,¹⁷ Nemški časnik vstanovili.

¹⁴ Levstikovo pismo K. Rudežu, z dné 7. julija 1864, objavil Al. Turk. (Lj. Zvon 1925, str. 47, pod št. 3.)

¹⁵ «Triglav», ustanavljanega tisto leto na Bleiweisovi strani.

¹⁶ Prvotno: ker ta

¹⁷ Rudežu je tu v mislih Vilharjev «Naprej», ki mu je bil Levstik urednik ter je bil iz znanih razlogov moral prejšnje leto prejenjati s svojo 78. številko kot zadnjo, v torek 29. sept. 1863.

Take so, dragi prijatelj moje misli o tej reči, in tako moreš iz tega previditi, da jaz se gotovo ne bom na Nemški časnik naročil, če ga tudi desetkrat vstanovijo. |

Zdaj pa še eno od Prešerna, ki sem jo izvedil, in ki Ti zna vseč biti. Povedal mi jo je naš g. predstojnik,¹⁸ ki čeravno ni, kakor Ti je znano, posebno iskren Slovenec, venderle Prešernov genij občuduje. Prešerin je hodil velikokrat v Krajni v Jalenovo hišo, kjer je predstojnikova gospa doma. Ko so enkrat vsi otroci vkup, kakor po navadi vsak večer, roženkranc molili, je začel Prešerin glasno jokati in je dejal: Joj, kako sem bil jaz srečen, ko smo še pri nas domá tako roženkranc molili! Zdaj pa moram končati pismo, sicer bi se ga naveličal brati. Zdravstvuj!

Tvoj

zvesti prijatelj
Karel Rudež. ||

4.

V Ribnici 23. Decemb.¹⁹

Predragi prijatelj!

1864.

Ker Ti je uže gotovo znano, da se jaz pri pisanji nikdar nisem ravno prenaglil, upam, da mi bodeš zarad starega prijateljstva pri- zanesel, da Ti še le zdaj na tvoje prijazno pismo odpišem.²⁰

Zdaj, ko sem dobil koledarje tudi za dva duhovna gospoda,²¹ ne vem prav, ali čem tudi pri duhovščini poverjeništvu cpravljati, ali pa ne; kar se tiče našega g. dekana,²² tako sem prepričan, da bode Matičino reč, kakor pravi Cimber in nemškutar, bolj zaviral,

¹⁸ Predstojnik sodišča v Ribnici 1864: Val. Schusterschitz (Gerkmann Fr., Auskunftsbuch 1864/65, pg. 5); oče dr. Iv. Šušteršiča. (Kesneje, še l. 1874., notar v Kranjski gori.)

¹⁹ Datum ima popravek v številki, iz prvotnega 24. v 23. (3 krepko preko 4).

²⁰ Levstikovo pismo K. Rudežu z dné 10. XII. 1864 objavil Al. Turk. (Lj. Zvon 1925, 47/9, št. 4.)

²¹ R. misli tu: «Koledar slovenski za navadno leto 1865. Izdala Slov. Matica.» (S pregledom Čitalnic, str. 102/7.)

²² Ignacij Holzapfel, nekdanji čbeličar, * 15. VII. 1799 v Tržiču na Gosrenjskem. Šolanje v Ljubljani: a) gimnazija I./VI. (1812/13—1817/18); b) filozofija I./II. (1818/19—1819/20); c) teologija I./IV. 1820/21—1823/24); ordinacija že v .IV. letu: 21. IX. 1823. — Službovanje: a) kaplan: v Kamniku od jeseni 1824—sept. 1825; v Preddvoru od sept. 1825—sept. 1827; v Mengšu od sept. 1827 do jeseni 1829; tu sta ga obiskala Miha Kastelic in Jurij Kosmač z vabilom k sotrudništvu pri Zhbclizi, — torej pred l. 1830! (Gl.: Slov. Glasnik 1864, str. 246); v Ljubljani pri Sv. Jakobu od jeseni 1829—1834 (vsa tista leta torej, ko je izhajala Zhbcliza I.—IV.); b) župnik: v Črnomlju 1835—1848; c) dekan: v Ribnici (kot naslednik dné 19. IX. 1847 umrlega Lovr. Trauna) 20 let, od l. 1848 do smrti svoje dné 21. I. 1868. (Juventus 1813—18; Catalogus cleri dioec. Lab. 1821—1869.) K letu 1824 gl. tu še: Zb. M. Sl. IX., 3.

Na sestrice Pankinich, ki je star vrnely bratovo
177

kakor podpiral. Gospod Matija Smolej²³ ga je nekaj ispeljaval, če je kaj dobil, pa ni hotel nič prav povedati; po tem čbnašanji se lahko sodi, da ne bo ne enega povabila kam poslal, da bi pa še kakošno besedo v tej reči zgubil, to Bog vari! |

Nekateri drugi gospodje duhovskega stanu so pa spet tako zabiti, da se Bog vsmili; da gré po njihovih mislih, smo kmalo tako izobraženi, kakor Turki! dušna paša bi nam bila Alkoran, in kaj družega se nebi smelo ne pisati, ne tiskati, k večim še kakšne «pirhe za device».

Takega Molaha imamo pri nas za drugega kaplana /: pravza prav za prvega /: sicer je pošten in častitlj(i)vi človek, ampak o literaturi in o [izbo] izobraženji ima v resnici take misli in ideje, kakor Šejh ül Islam v Carigradi. Takega in enacih ni po moji misli nikdar treba nagovarjati, da bi pristopil, ker stokrat bolje je, da onakih Matica ne šteje vmed svoje družabnike. Ko sem se z njim pogovarjal o Matici je le zmiraj rekel: to je prav dobra naprava; samo če bodo zmirej v odbori kristjanski in bogoboječi možje. Kako lahko pa bi prišla večina takih v odbor, ki ne marajo ne za vero ne za Boga! taki se pa po njegovemu razumu uže ljudje, kateri kakov román, ali pa kakovo novelo pišejo. Pa kaj Ti bom pravil; saj poznaš take ljudi [iz] po skušnjah bolj kakor jaz!²⁴

Nekoliko se bo tukaj, kakor upam družabnikov nabralc, toda nar več iz med kmetiskih ljudi, in zato gotovo skorej samo

²³ Gl. naslednjo opombo.

²⁴ Kaplana sta bila 1864 v Ribnici: 1.) Rih. Frank in 2.) prej v pismu imenovani Holzapflov sotrzan Mat. Smolej. — Frank Rihard, * 2. IV. 1827 v Ljubljani, ordiniran 30. VII. 1850, je prišel v Ribnico za prvega kaplana l. 1857 ter odšel l. 1868 po Holzapflovej smrti; † kot star kanonik v Novem mestu 24. I. 1899. (Catalogus cleri dioec. Labac. 1858, 1869, 1900.) Smolej Matija, * 9. II. 1829 v Tržiču, ordiniran 30. VII. 1854, je prišel v Ribnico za drugega kaplana l. 1863, odšel 1866 za kaplana v Dobropolje; † tam kot kaplan že 15. VII. 1871. (Catalogus cleri dioec. Labac. 1864, 1867, 1872.) — «Narodni koledar in letopis Matice slovenske za leto 1867» navaja v svojem «Imeniku Matičnih udov do avgusta 1866», kakor ga je sestavil tajnik Anton Lesar, na str. 27 v Ribnici kot prvih pet članov vse tri duhovnike in oba grajščaka, v naslednjem redu: Holzapfel Ignaci, dekan. Rudež Dragotin, grajščak. Rudež Jožef, grajščak. Frank Rihard, kaplan. Smolej Matija, kaplan. (Razprti so poverjeniki.) — Dve leti prej, t. j. leta 1864., ki je leto gorenjega pisma Rudeževega, pa Matični «Koledar slovenski za l. 1865.», kjer stoji «Rudež Dragutin, grajščak, zdaj v Ribnici» med «ustanovniki» (str. 93), med «poverjeniki 1864. leta» kot edini še za Ribnico (str. 98), in med preplačniki z darom 100 gld. (str. 97), — izkazuje med «létnimi plačniki» leta 1864., torej med najprvimi, ki so prihiteli, kot edinega člana Matice v Ribnici poleg Dragutina Rudeža tudi še enega: na str. 95 bereš ime «Smolej Matija, kaplan v Ribnici». Težavno torej ob tem dejstvu z vso gotovostjo določiti iz besedila pisma, katerega izmed obeh meni tu Rudež z besedami: «drugi — pravzaprav prvi — kaplan».

taki, ki bodo letne doneske plačevali. Kar se tiče mojega brata in svaka, tako je po moji misli nar boljše, da jih enkrat dobijo gospodje Dr. Bleiweis, Dr. Kosta, Dr. Orel in gospod Debevec v pesti; in ti bodo nar več opravili. Kakor²⁵ veš, sem jaz dosti mlaji brat in svak, kakor onádva, in mlaji uže po naravi v takih zadévah nemore nikdar lahko starejim imponirati.

²⁶Prigodba, ki se je z vbogim Globočnikom prigodila, nas je tudi tukaj jako osupnila; pa kmalo smo ga, akoravno ni bilo v *Laibacher Zeit.* ime imenovano, vganili.²⁶

Da je Radič prevzel vredništvo Triglava, sem se jaz jako čudil; saj je vender v Zagrebi dosti | bcljo službo imel! Triglav pa težko, težko, da bi dolgo obstal.

Po praznikih, ako Bog da, bom prišel v Ljubljano, in se vidiva. Zdaj pa z Bogom! Lepo Te pozdravljam!

Tvoj zvesti prijatelj Karol Rudež.

5.

V Ribnici 17. Aprila.
1865.

Dragi prijatelj!

V srce si se mi smilil, ko sem po tvojim pismj zvedel, v kakih hudih stiskah da si;²⁷ pa k nesreči si se ravno ob takim času oglasil, ki sam nimam²⁸ denarja. Ti se boš gotovo čudil, če Ti povem, da gotovega denarja sedaj sam nemam več, ko 25 gold.; saj Ti je znano, kako to gré, od ljudi ni moč dobiti, kadar bi človek želel in potreboval in tako Ti nemorem zdaj več poslati, kakor 10 goldinarjev, | ker s tem, kar mi potem še ostane moram shajati do Maja meseca. V začetku Maja bom pa, ako Bog da, nekoliko denarja dobil, in poleg Ti bom še kaj poslal.

Do 11tega Maja, ki bo veliki Matični zbor upam v Ljubljano priti in upam Te zdravega viditi.

Za zdaj pa ostani z Bogom! Bog daj, da bi se srečno iz stisk in zadržé skopal! Zdravstvuj!

Tvoj z(v)esti prijatelj
Karol Rudež.

²⁵ Prvotno: Kar

²⁶ Laib. Zeitung 1864, No. 272. (Montag 28. November), pg. 1086: «Gestern Abend gegen 6 Uhr hat sich der Magistratsbeamte G . . . . . k in seiner Wohnung durch Erschießen entleibt.» — In istotam, No. 277, pg. 1108: Verstorbene. Den 27. November.

²⁷ Levstikovo pismo K. Rudežu z dné 14. aprila 1865 objavil Al. Turk. (Ljub. Zvon 1925, str. 49/50, št. 5.) Levstik je prosil 25 gld. — To in naslednje pismo je prinesel že ČZN IV. 1907, str. 136/137; a radi popolnosti korespondence Levstik-Rudež v istem listu jih ne kaže tu izpustiti.

²⁸ Prvotno: nemam . . . Poprava iz e v i je kesnejša.

6.

Predragi prijatelj!

V Ribnici 30. Aprila 1865.

Zdaj sem nekoliko denarja dobil, in zato Ti pošljem 10 goldin. Prej sem Ti bil 10 poslal; upam da so Ti prišli v roke, in da so Ti bili za naj večjo silo zgodni.²⁹

Jutri pojdem na Dolensko in bom nekoliko dni tam ostal.

Povabila i. t. d. za družabnike Matične sem dobil. Ker bodem, ako Bog da, tako do 11tega t. m. v Ljubljano prišel, mi nezameri, da Ti tako malo pišem.

Z Bogom! Srčno Te pozdravi in poljubi

Tvoj

zvesti prijatelj

Dragutin Rudež.

7.

Predragi prijatelj!

V Gracarjevem türni

11. Junija 1867.

Nezameri, če Te v Tvojem deli³⁰ nekoliko motim stem, ko Ti par vrstic pišem in prosim, da bi mi nekaj vprašanj razjasnil.

Tukaj po Dolenskem nas je vse nezrečeno osupnilo, ko smo novico brali, da naši poslanci so se Dualistom pridružili in vse v gibuje, zakaj so se dali tako prekaniti. Za Boga svetega! kaj mislijo?! Kaj bo zdaj! če narod v tako politiko privoli, se ločimo od naših bratov Horvatov in Čehov, in se damo | prostovoljno vragom pod peto.

Kaj mislijo naši poslanci, da bodo Poljaki, ki jih še zdaj luna trka, nam kadaj kaj pomagali?! Žalostno bi bilo, ako bi se mi nanje, ki |so| še vselej zoper Slovanstvo bili, in se še zdaj, zanašali. To prosim, dragi brate, da bi mi naznanil. V Ljubljani boš morebiti vendar zvedel, kakov vrag te ljudi jaši, da take neumnosti delajo.

Tukaj v našem kraju so, kar sem še večjih in bolj izobraženih možakov slišal, vsi na naše poslance zaradi njihovega početja strašno razkačeni, in uže se sem ter tje sliši, da bi im³¹ radi nezaupnico poslali.

²⁹ Levstik je odgovoril K. Rudežu na prvo pošiljatev — slučaj! — šele istega 30. aprila 1865, ko mu Rudež tu pošilja že spet 10 gld., da sta se torej pismi križali med potjo. (Gl.: Lj. Zvon 1925, str. 50, št. 6.)

³⁰ Levstik je bil že od januarja 1866 pa do sredi januarja 1869 (tri leta) zaposlen pri svojem «Wolfovem» slovarju. (Gl.: Lj. Zvon 1919, 705—714; poz. sebej 712.)

³¹ Pač pisna hiba nam.: jim. 28/6 1869 pri Miklošičevem izpitu. V Cj. me je util v ročnici mi sebi, ko me je že s svojimi tri
174 ~ Lovj. Uteri prireditel stolm. Janu. Fr. plat. Pognias. It
na Sunaj. izpit. sem bil iz Kranja, kjer sem postal
gimnazij. profesor

Bila je razburjena in trepetala je, da se mi je smilila. Umolknil sem.

*

Ko je tisto popoldne zopet prišla k meni, je bil že skoro večer. Čital sem. Ona je sedla k mizi in vprašala:

«Kaj berete?»

«Ketteja. Pesmi,» sem dejal.

«Berite mi samo malo.»

Bral sem; bile so lepe besede, ki so nedoumljive odmevale v moji duši:

«Oj, dekle, pomisli,
moje široko razprte oči
videle niso nebeškega solnca,
sladkih ni čulo uho melodij...»

Ko sem prenehal z branjem, je dejala: «Ne razumem!»

«Nihče ne razume, česar ni doživel.»

Gospa me je gledala pozorno z mežikajočimi očmi. Čez trenutek se je domislila:

«Ali ste razumeli pesem, ki sem vam jo včeraj dala? Ali ste ljubezen že doživeli?»

Bil sem poražen. Smejé se je dotaknila moje roke. «Kdo bo verjel, da še ne poznate ljubezni...»

Najin pogovor niti za hip ni krenil od predmeta ljubezni. Ko sem med pogovorom listal po knjigi, je padla sveta podobica iz nje.

Gospa Fani jo je vzela v roko. Ogledovala je nekaj časa obraz Marijin, nato mi je dejala:

«Poljubite podobico!»

«Čemu?» sem pogledal v njene oči; bile so mračne. Pod trepalnicami so se nabirale solze.

«Tako,» je jecljala kakor otrok. «Če znate poljubiti... če se upate... Saj vas je sram...»

«Ne,» sem dejal trmasto in uporno. «Ni me sram!» Vzel sem podobico iz njene roke in sem jo poljubil.

«Še enkrat!»

Nisem je poljubil več.

Gospa Fani je bila zadovoljna vseeno. Z zagonetnim smehom se mi je zasmejala. Zardel sem, kot da bi mi bila njena skrivna misel tisti hip jasna; popolnoma jasna mi je bila šele veliko let pozneje.

Da zakrijem učinek njenega zmagoslavja, sem ji ponudil podobico: «Poljubite jo tudi vi!»

In odgovorila mi je jasno in brez sramu: «Ne poljubljam mrzlih ust...»

Nato se je zresnila. Spoznala je, da je dejala preveč in je položila glavo na roke; nekaj hipov se je borila v sebi...

Jaz sem gledal na njene lase, ki so čudno vonjali; ta vonj je v meni vzbujal vselej zmes ljubezni in sovraštva.

Čez nekaj minut je dvignila glavo. Njene oči so bile široko razprte; videl sem, da se je nekaj bistvenega odločilo v nji.

103 Solzna in trepetajoča, s spaćenimi ustnicami je stala pred menoj; starikaste poteze njenega obraza so vstale izpod šminke in se zajedle globčko v meso.

«Povejte mi po resnici — ali sem vas kdaj žalila?»

Strmel sem vanjo; tega nisem pričakoval. Odkimal sem in jedva sem spravil besedo iz grla: «Ne.»

«Hočem, da imate dobro misel o meni... In prosim vas še majhne usluge.»

«Recite!» sem ji pomagal iz zadrege. Ona pa se ni mogla odločiti, pct ji je stopal na čelo.

«Ne upam se izreči...» se je borila v sebi. «Beseda mi je zastala v grlu,» se je lomil v presledkih zadnji stavek iz nje.

Vzela je svinčnik, da mi zapiše. Par minut ga je vrtela v roki, nato ga je zagnala po mizi: «Ne morem!» Položila je glavo zopet na roke in ko jo je znova dvignila, je dejala:

«Ali me spoštujete; samo spoštujete?»

«Da,» sem zajecljal. «Spoštujem vas.»

«Ali si ostaneva prijatelja?»

«Čemu bi ne bila prijatelja?» Zastor se je razgrinjal in razločeval sem že nerazločne postave izza njega.

Gospa Fani je stopila tik k meni, neznan sunek je spreletel njeno telo in njene besede.

«Če je to resnica... dajte mi v znamenje prijateljstva poljub.»

Zastor je bil odgrnjen, čudna postava, ki je nisem pričakoval, se je dvigala pred menoj. Stal sem omamljen, kot od strele zadet. Kaj se je tedaj godilo v mojem srcu, kaj se je trudoma kakor naložen voz pomikal skozi možgane? Vsi živci so se mi razplamteli.

103 Predmeti okrog mene so izginili, le žensko sem videl pred seboj. Čakala je moje obsodbe, pljunka, trepetajoča do zadnje žilice s spaćenimi ustnicami in obrazom, s sclzami v očeh. Le ena moja beseda, trdó izgovorjena, in padla bi bila v prah, pogreznila bi se bila v tla.

Njena prikazen je v tistem trenutku vplivala sugestivno na moje živce. V omotici, ne vedé, kaj delam in brez besede sem ji ponudil ustnice v poljub.

Grozničav in nerazumljiv je občutek prvega poljuba, ki ti ga dadó ženska usta. Jaz ga čutim še danes. Moja domišljija si je bila ustvarila vse drugačno predstavo o poljubu. Dotik čiste ljubezni, ki jedva dahne na ustnice in razgiblje dušo.

Gospa Fani je bila strastna ženska in prav nič več sentimentalna. Ovila se me je kakor kača, njene ustnice so se divje vsesale v moje, da sem se zvijal ob njenem telesu nalik ujeti žrtvi. Ob sebi sem čutil vse črte in like njenega telesa od prsi do nog. Kolena in ledja so se zrastla z mojimi. Njen jezik se je vsesal vame...

Odtrgal sem se od nje. Grd občutek je napolnil mojo dušo. Najlepšo misel je onesnažila ženska.

Sedla sva in tiho zrla predse. Nejasna žalost je napolnila moje prsi in ko se mi je ona nasmehnila, ji nasmeha nisem vrnil.

«Ali vam je žal?»

«Ne!»

Ni mi šla beseda iz ust. Ne radosti nisem občutil ne kesanja. Čez par minut sem pogledal nanjo in brez zlobe sem jo vprašal:

«Povejte mi ime tiste, ki me ljubi!»

Ona pa je odgovorila mirno:

«Zdaj vam je znano.»

Gledala je v mizo, solza ji je pripolzela po licu, položila je glavo na roke...

«Vedel sem,» sem potrdil slutnjo, ki se je uveljavljala v meni vse zadnje dni, a sem bežal pred njo.

Gospa je dvignila pogled, ki je bil pol začuden in pol srdit; neznan ponos se je dvignil iz nje.

«In ste mirno gledali, kar je tako težko prišlo iz moje duše? Ali ne veste, kako težko je storiti ženski, kar sem storila jaz nocoj?»

Duševne muke ženska ne pozabi. A jaz sem se bal zmote. Vrh tega sem sanjal o neznani ženski kot o čudoviti prikazni in sanjal o njeni lepoti in mladosti. Nisem poznal ženske in nisem razumel njenega jezika ljubezni.

Odgovoril ji nisem. Gospa Fani se je izmučena poslovila.

To, kar se je zgodilo tisti večer z menoj, je bilo presilno, pre-novo in prezagonetno, da bi mogel razmišljati o tem in urediti svojo dušo. Pustil sem misli in zaklenil kovčeg.

Potrkal sem na kuhinjska vrata.

«Odpotujem!»

Gospa Fani ni razumela. Stopila je v mojo sobo, tu sem ji ponovil svojo namero še enkrat.

Jok jo je premagal. Poljubila me je še enkrat in jecljala med solzami: «Saj mi ne zamerite, saj mi ne zamerite...»

Ko sem stal na hodniku, je njena mrzla, krčevita roka še enkrat poiskala mojo; šepetala je:

«Obljubite mi, da pridete še pred koncem počitnic.»

Molčal sem.

Ko sem se na koncu ulice ozrl, sem jo še vedno videl, ko je slonela na oknu in mi zamahnila z roko.

* * *

Vlak je zadržal s postaje; zadnji solnčni žarki so blesteči po vrhovih gora, sence so padale v globeli in tonile v temo. V strugi je tekla reka, obrobljena z belim prodom. Vseskozi so se širili vrtovi, vasi in polja.

Čudežno lepa je naša zemlja, mnogovrstna kot dnevi v letu. Gozdi, skalovje in vrtovi, polja in vinogradi, pašniki in pušče, snežniki in ravnine in morje, morje... Ta zemlja je zdravilo in bolečina za slehernega izmed nas, ki se muči v tujini.

Grenko lepe so klaverne soteske, najstrašnejše med Avčami in Sveto Lucijo. Kadar vidim idrijsko in baško dolino, mi prične v divjem taktu bítí sree. O, lepota strmih bregov, ki se raztezajo najstrmejše med Kojco, Poreznom in Črno prstjo do Podbrda.

Z ljubeznijo sem vselej objemal to pokrajino. Pazil sem na slednjo izpremembo. In če sem videl, da je stalo prej v bregu drevo, ki ga to pot ni bilo več, me je zbolelo v dušo.

To pot se je v moje čisto razmerje do te zemlje mešalo drugo čuvstvo. Pred mojimi očmi je stala ženska in rastle iz gnusa, ki sem ga občutil ob poljubu. Gledal sem jo v celoti, kakršna je bila, in odgrinjal zastorčke, za katere je bila skrita. Zamrzel mi je stiskljaj njene roke, slišal sem zlagano bajko o zaljubljeni ženski, občutil še enkrat česanje las. To je rastle pred menoj neizpodbitno, a zoperno, mojemu pojmu čiste ljubezni nevredno.

Tisti hip sem občutil, da sem omadeževan in sem se sramoval pred čistostjo, ki me je objemala od vsepovsodi. Nisem vedel, da so v naravi isti zakoni, enako gnusni, enako lepi in enako nujni. Zato sem bil srečen, zato sem bil nesrečen. Podobe, ki mi je silila pred oči, sem se otresal do zadnje postaje.

Bila je noč. Romantična domišljija moje mladosti je tedaj vstala iz teme ob poti, po kateri sem šel. Strašili so me duhovi; davno pozabljeni, poncsrečenci so čepeli ob prepadih in trhljih brvčih. Bilo me je groza in nisem utegnil misliti.

Stopil sem čez prelaz domačega vrta in zagledal luč med drevjem. Ko sem šel pod okni hiše, sem slišal glas: «On je!» Vrsto večerov so me pričakovali s pridrževano sapo.

«Zakaj te tako dolgo ni bilo?»

«Tako,» sem dejal in nisem vedel, kaj naj rečem. Nekaj neznano težkega, neprodirnega je leglo na mojo dušo. Podprl sem glavo.

«Ali si bolan?» mi je dejal oče. Glas se mu je tresel; ljubezen in skrb sta bila v tem vprašanju.

Odkimal sem.

Bil sem bolan v resnici.

Dom moje mladosti je bil lep. Med materjo in očetom ni bilo prepira, da bi pustil madež v mladi duši. Če se je kaj zgodilo, se je moralo zgoditi tiho, da otroci tega opazili nismo. Kadar je imela mati sclze v očeh, je lagala edino prav: «Ker niste pridni.»

Mesto nje je sedla mačcha v zapeček; bila je dobra, toda življenje se je izpremenilo in šlo svojo novo pot.

Le vrt je bil še tisti. Naš vrt. Vse, kar je bilo lepega v mojih mladih letih, je spojeno s to besedo. Vzpenjal se je v breg, se vzravnal v ravnino, padel v globel in se zaokrožil v rupo. Po prvi travi smo lazili za prvimi piškavkami, zelenkami in krivonjicami.

Kadar je ponoči divjala nevihta, so starši molili rczni venec. Med gromom se je vžigal sijaj za sijajem od gore do gore. Mi otroci pa smo pod odejic prosili Boga, naj ne neha nevihta. Uslišal nas je in otresel sadje.

Tudi gozd s skalami, drevesmi in vevericami je bil še isti. Skalovje nad hišo z divjo gartrožo, robidjem in jagodami, s strahoto modrasov in kuščaric.

Vso množico spominov sem obiskal že prvi dan. Bil sem otrok med otroci. Stopil sem na vas, raztreseno vzdolž klanca, kjer si niti dve hiši nista sosedi in gleda ubcštvo izpod streh.

V dveh dneh sem videl vse in izvedel vse; v dolgočasju samote se je pričela nejasno oglašati zavest greha v meni.

Vedel sem, da se lahko zgode v zvezi z žensko stvari, ki so prepovedane, nisem znal oceniti višine narejenega zla. Globokost dejanja ženske, ki se je brezsravno privila na moje telo, je bila meglena slika, ki se je od trenutka do trenutka izpreminjala. Kar se je z menoj zgodilo, je bilo elementarno doživetje, hrana, na kateri je glodala duša.

Ko sem ležal pod košato češnjo z rokami pod glavo in strmel v veje, mi je skczi polzaprte trepalnice sijalo življenje. Čemu se kesam? Čemu razmišljam o tem? Ali sem jaz kriv?

Pogledal sem v dolino. Po klanecu je šla Franica, dekle moje starosti, in nečala oključena koš detelje. Kaj misliš črna? Kaj je v njenem srcu isti nerazrešeni boj, ki sem ga jaz bolj občutil, kot z umom doumel?

Nisem si odgovoril. Dvignil sem se, se spustil čez vrt in klanec in otal pred sosedovo hišo. Bila je moj drugi dom iz mladosti, hiša mojih botrov, mojih tovarišev in tovarišic. Iz mlade razposajenosti smo vsi počasi vzrastle in prvi nagelj, ki je pomladi vzcvetel, je bil iz Franckine roke moj. Tega se spominjam. Spominjam se tudi njenih smehov in njenih pogledov, njenih žalitev celo, ki so govorile brez besed več nego napisane knjiga.

Granko sem se spominjal, kako sem jo spremljal nekč v dežju in blatu tri ure daleč in sem jo tri ure čakal trepetajoč in premočen, da je prišla z drugimi in me še pogledala ni. Vso dolgo pot tri ure nazaj se je stiskalo moje srce in so silile solze v oči.

Ona dva sta šla tri sto korakov za mano. Drugi dan je imela tudi ona solze v očeh; odpustil sem ji vse.

Nikoli nisva govorila o ljubezni. Govorila sva o ljubezni drugih. Prijela sva se za roke in se smeje zopet pustila.

Le za enkrat se spominjam, da sem ji položil roko okrog pasu; ni se je branila, trepetala je.

V tem hipu notranjega boja, ko sem preskočil klanec in plotove, da sem jo pozdravil, me je bilo sram pred njo. Povsail sem pogled. Toplo mi je segla v roko in se je zasmejala.

«Kako si smešen!»

«Zakaj?» sem strmel.

«Ali nisi nič spal? Saj še gledati ne znaš!»

Smejal sem se. Vendar mi ni bilo do smeha. Moje srce do te deklice ni bilo ravnodušno. Ta trenutek sem stal kakor tujec pred njo. Ničesar ji nisem vedel povedati. Ločila sva se v zadregi.

Čez dva dni sem prejel pismo. Gospa Fani je imela nerodno, okroglo pisavo; štiri strani so bile polne.

«Ker sem te ljubila, ti pravim ti; saj ne boš hud name. Odkar si odšel, nimam miru, srce me boli, moje ustnice te kličejo. Ti ne veš, kako hrepenim po tebi. Ti se me pa ogiblješ. Ali sem tako grda, ali sem grešna tako? Ali ne smem ljubiti tvojih ustnic, tvojih obrvi in tvojih črnih las? Vsemu svetu vkljub mislim nate in ne poznam drugega razen tebe. — Kdaj prideš? Saj si mi obljubil. S trepetom te čakam vsako jutro.

Tvojca pozabljena ...»

Pismo sem zmašil za srajco. Bilo je čudovito za moje srcé. Hrana dolge noči, premetavanja in vzdihov. Razbičan od njenega poljuba, sem čutil neprestano njeno telo ob svojem telesu.

Iz pisma, ki mi je šumelo za srajco, iz besed, ki so se ponujale iz njega, se je porodila želja, odgrniti vse, kar mi more odgrniti ženska, vedeti vse, kar mi more ona povedati.

V prvem hipu sem se prestrašil te misli, da sem zastrmel v strop, ki je bil osvetljen od luninega sijaja, ki je padal skozi okna. Počasi je legala ta misel kot prah na mojo dušo in jo je pokrivala z vedno debelejšo plastjo mikavnosti.

Bedel sem, a sem zasanjal v omamo predstav, ki so plesale mimó mene. Moje telo je gorelo; bal sem se ga dotakniti. Bil sem podoben človeku, ki stoji nad breznom in trepetá; neznana sila ga vleče na dno temine in neznanega.

Dvoje oči ima človek: ene vidijo resnico, druge so fantastne. Zapre prve oči, zataji resnico naravnost, da laže gleda z drugimi. S temi pa zajme do dna. (Dalje prih.)

Tine Debeljak / Tkem

Dolgo, o dolgo že tkem ti čas
s pogledi — nitmi srebrnimi...

o, draga, daj še ti, vrni mi,
da stkala bodočnosti bova obraz.

Bodočnost: prepad brez oči, le z roba
slutnje svetlé se kot bele breze...

O, draga, vtkiva vanje svoje poteze,
pa če tkeva, pa če tkeva do groba...

ali je to vmerjano?

Li-Tai-Pe / Slovo od prijatelja

Tam, kjer modri griči se vrstijo
in med njimi rečice šumijo,
tam ločiti morava se zdaj,
ves samotni zapustiš naš kraj
kot oblak od daljnih vetrov gnan.

V mojem srcu gine solnčni dan.
Na, rokó še zdaj, prijatelj verni!
Konj rezgeče, čaka.

V dalji plaka

gong večerni... *Je verni: to se dopušta - Prav*

(Iz cikla vzhodnih prevodov „Krizantemine vaze“ prevedel Pavel Karlin)

KNJIŽEVNA POROČILA

Vinko Möderndorfer: Narodne pripovedke iz Mežiške doline. I. zvezek. Tiskala in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Strani 128. Cena 28 Din.

Kdor bi mi še kdaj trdil, da je naše ljudstvo zabito, nekulturno, malo do-
zvezno za nadvsakdanja stremljenja — in takšnih pesimističnih ocenjevalcev
našega ljudstva ne manjka — bo pri meni slabo naletel. Če mu hujšega ne pri-
zadenem, ga opozorim na tiste tisoče in tisoče potiskanih strani, ki tvorijo v
stoletjih izkopane zaklade naše narodne poezije. Predolga je vrsta imen, ki so
zvezana z delom književnega nabirateljstva med ljudstvom; v svojih početkih
sega daleč nazaj v čase lutrovskih pionirjev slovenskega slovstva — «Stiški roko-
pis», ki nam je ohranil staro narodno velikonočno pesem, je nastal celo kakšnih
sto let pred to dobo; romantika nas je odločilno za vse nadaljnje dni do današ-
njega navdušila za to nabiralno delo: in še vedno ni kazno, da bo ta vrsta
kmalu končana. Pa so v nji imena, s katerimi se smemo Slovenci s ponosom
razšopiriti pred drugimi narodi, imena kakor Trdina in Strekelj! Vsako leto nam
prinese kakšno dopolnilno novost iz bogve katerega kota slovenske zemlje, in
še so koti, ki so nam skoro terra incognita. Slovenska Istra, Goriška in sploh
Primorska, notranjski Kras, Prekmurje — in vse te krajine svojega sistematičnega
obdelovalca še čakajo; za Koroško smo se začeli bolj na široko zanimati šele
v zadnjih letih, čeprav je zrasel doberšen del našega novejšega umetnega slovstva
baš na koroških tleh in baš pod precejšnjim vplivom ljudskega tyornega duhá.
Kakor neusahljiv studenec je ta narodova zmožnost, ustvarjati in vedno znova
ustvarjati; studenec, ki izvira ne vemo kje na skritem, bolj na skritem, nego so
bili svojčas izvori reke Nila ali Amazonasa; studenec, ki osveži vsakogar, kdor
se iz njega napije. To niso prazne besede, temveč trditve, ki jih podpirajo dokazi
iz našega vsakdanjega umetnega literarjenja. Iz tega intimnega združenja z ljudsko
umetnostjo je bilo oplojenih že nešteto velikih slovstvenikov, pri nas nič drugače
nego drugje. Naši Levstiki, Jurčiči, Cankarji in Zupančiči bi nam nemara ne
pomenili toliko, da niso bili tako oplojeni z narodovo poezijo, tem najčistejšim
izrazom tako zvanega narodnega duhá. Kdor še vedno meni, da govorim ne-
dokazljiva ugibanja, naj se spomni samo na razliko med Stritarjem in Levstikom.
Prvi je temeljil bolj v tujini nego doma, zanesel je v našo literaturo vrednote
velikega sveta, bil je skratka erudiranejši in načitanjši duh nego drugi. In
vendar bomo starega Levstika še vedno prebirali, ko bomo že davno pozabili,
da je bil Stritar poleg velikega reformatorja-mejnika naše književnosti tudi avtor
lastnih književnih produktov. Že danes pozabljamo. To so dejstva, ki jih je treba
ugotoviti, čeprav s tem še nikakor nočem reči, da ne dopušča njihovo pravilo
močnih izjem. Takšna teza bi bila v bistvu prav tako napačna kakor teza naših
starih profesorjev: da je vsaka umetnost, ki se ne naslanja na antiko in ki pre-
stopa Homerjeve, Goethejeve, Prešernove ali katerekoli klasicistične kroge, že v
naprej nenaravna. Priznam pa rade volje, da bo laže zarezal globokejšo brazdo
v ledino krog sebe umetnik, ki je proniknil v duhá narodovega snovanja.
To pronikanje nam je baš v sedanjem, po raznih modnostih prenasičenem in
afektiranem času prav tako potrebno kakor zdravilo pokvarjenemu želodcu —
kakor je potrebno, da se med ljudstvo zanese najboljše, kar je ustvaril tyorni
duh novega časa. Torej predvsem izmenjava obojestranske umetnosti. Torej
predvsem primerjalno razlaganje novodobne umetnosti z ugotovitvijo njenih
skupnih svojstev z narodno umetnostjo. To je po mojem najboljši način, da se
razprši po eni strani neumevanje širokih plasti napram umetnosti ožjega literar-

nega kroga, in po drugi strani prezir, ki ga le prečestokrat goji ta krog do elementarno naivnih in preprostih umotvorov ljudske duše. Ne vem, če se je ta metoda zanašanja umetniških vrednot v maso že kje preizkušala, in vendar leži tako na dlani! Jaz bi si upal n. pr. tolminski rasi s pomočjo znane legende o ribi Faroniki do kraja razložiti marsikateri hiperekspressionistični vizionarni izbruh modernega pesništva.

S tem, kar sem povedal, sem podal prav za prav tudi že oceno Möderndorferjeve zbirke (ki pač ni izključno mladinska knjiga). Določil sem njeno mesto in važnost za našo literaturo — in to je pri neizčrpnih ocenitvi vsakega književnega pojava menda glavno. Kar morem še povedati, so stvari, ki spadajo bolj v področje dnevne kritike, kakršna mi ni ob vsakem času simpatična, ali pa v področje posebne znanstvene ocene, za katero ne čutim zmožnosti. Opozarjam pa vendar na interesantno analogijo med vsebino pripovedke o «Zakletih dušah» in Odisejevim potovanjem v podzemlje; na geologično zanimivo trditev, da je bila Mežiška dolina nekoč jezero; na pripovedko o «Ajdih», ki zveni kakor zabrisan spomin na praprebivalstvo naše domovine, ki se je bolj ohranil v ljudskem sporočilu, nego v pisani zgodovini; in končno na zagovor proti urokom (str. 90.), ki spominja na merzeburške zagovore in ki mu je na prvi pogled videti staropogansko rojstvo. Še mnogo je v tej knjigi takšnega, za strokovnjaka posebnega gradiva, ki mu bo treba ugotoviti izvor in vrednost. To gradivo je tem važnejše, ker spoznaš takoj, da se je nabiratelj potrudil, podatki v pripovedkah vse, kar je slišal iz ljudskih ust. To dokazuje med drugim nešteto pristno ljudskih besednih tvorb, rekel in misli. Tako se mu posreči ohraniti izvorno barvitost, ki te včasih kar prime po svojem demonizmu in mysticismu (tip zločinskega kmeta Silvestra; «Škopnek») ali po svojem drastičnem humorju, ki preide kaj rad v sarkazem. (Prim.: «Zakaj se duhovniki ne ženijo?», «Kako je medved hruške tresel», «Vinska trta»...) Poznam nekoliko Korošce — vsaj tiste iz Mežiške doline — in vem, da niso nič drugačni, nego je ton v teh pripovedkah. Po navadi bolj molčeči ljudje, kadar pa spregovorijo, jim je vsaka misel vklesana v granit in vsaka druga žgoča kakor ogenj. Nabiralec je storil zaslužno delo, da podaja s tem pravilnim tonom dober vpogled v psiho svoje ožje domovine. (Takšnega študijskega materijala o psihi slovenskega ljudstva po različnih krajih nam manjka; to je vrzel, ki jo bo treba čimprej izpolniti, kajti brez tega materijala še dolgo ne bomo sposobni povedati zadnjo besedo o psihologiji celotnega naroda.) Zamisliti se moraš tudi v zelo razvito socialno tendenco teh pripovedk. (Opaziš jo istotako v Trdinovih «Bajkah in povestih», ki pa je bolj izraz osebnega naziranja njih prireditelja nego duševne zrelosti — vsaj v Trdinovih časih — socialno lenega, epikurejskega Dolenjca.) Jedro prebivalstva v Mežiški dolini tvorita industrijski proletarijat — rudarji, kovinarji, topilničarji, lesni delavci — ter mali kmet, ki ga težko tlačijo davki in kot kolona še teže jarem tuje gospode. (Skoro vsa Mežiška dolina je last petorice nemških grofov!) Te nezdrave razmere spočenjajo potem tisti odpor, ki dviga ponekod cela ljudstva v tabor levičarskih gibanj — Mežiška dolina se ne imenuje zastoj «Rdeča dolina» — in daje tudi narodni poeziji značaj tega socialnega odpora. (Prim. pripovedko «Gorski škrat», «Kako še bo in kdaj bo dobro na svetu?» i. dr.) Kdor zna s pametjo brati takšne stvari, se bo iz njih marsičesa naučil, posebno bi bilo priporočati, da bi tvorile vsakdanje berilo tako zvanih ljudskih voditeljev, ki so po navadi najslabši poznavalci ljudske psihe in se najbolj čudijo, če se ljudstvo drugače vede, nego bi bilo po njihovih intencijah. Skratka: Möderndorferjeva knjiga ni samo obogatitev slovenskega slovstva, temveč tudi dokument o živ-

ljenju in značaju nekega majhnega, a krepkega dela našega naroda. Möderndorfer je na najboljši poti, da postane temu delu drugi Trdina, in takšnega moža po vseh umetnostnih plehkobah zadnjega desetletja v resnici potrebujemo, da nam zopet nekoliko izbistri okuse. Vem, da ima še mnogo gradiva, kakršnega je zbral v to knjigo; zlasti pa nas bodo zanimale številne, široki javnosti še popolnoma neznane koroške narodne pesmi, ki jih je nabral v teku dolgoletnega dela med ljudstvom in ki čakajo samo dobrega založnika. (Ponekod gredo nabiralcem narodnega blaga prosvetne oblasti na roko — zakaj bi bilo to pri nas nemogoče?) Tem večja je avtorjeva zasluga, ker skrbi, da stopa njegovo gradivo tudi jezikovno v kolikor mogoče popolni obliki pred javnost. To zaslugo bodo vedeli ceniti vsi, ki se zavedajo, da današnji čas ne zna več slovensko pisati, ko mrcvari vsak pisatelj — razen redkih izjem — slovnico in slog po svojem okusu, bolje neokusu, in ko je opaziti, da ne vedo več niti poklicni jezikoslovci, kaj bi s slovnico, razen da sejejo z njo vedno večjo zmedo med piščiči svet, tako needini so si celo v najpreprostejših zadevah. (Primerjaj vse tri izdaje Breznikove slovnice in knjižico njegovih pravopisnih pravil! Toliko nedoslednosti in neodločnosti ne naletiš skoro niti pri najnemarnejših črkobrbcih za petdeset let nazaj. In Breznik je še naš najboljši slovničar!) Samo na redkih mestih sem zadel na kakšno malenkost, ki me je motila. Vendar te malenkosti ne zmanjšujejo vrednosti knjige, ki ji želim samo, da bi ji čimprej sledile še druge. *Kocjan.*

Pripovedne slovenske narodne pesmi. Mladini izbral in priredil Pavel Flerè. Z risbami okrasil Maksim Gaspari. V Ljubljani 1924. Izdala in založila Učiteljska tiskarna.

Knjigi je priloženo tako le književno naznanilo: «Knjiga je deljena na junaške pesmi, legende, povedne pesmi in pesmi o rastlinah in živalih. G. Pavel Flerè je pridejal knjigi posebne pripombe, v katerih pojasni pomen posameznih vrst pesmi. Junaškim pesmim podaja zgodovino, na katero se nanašajo, vsem pa pridaje tudi komentar posameznih terminov. Junaške pesmi bodo posebno zanimale ne le mladino, temveč tudi odrasle, ker se snov nanaša na našo zgodovino in je posneta iz bojev naših pradedov, kar še posebno umljivo napravlja komentar zadaj. Legende so posebno priljubljene preprostemu ljudstvu, ki jih rado čita, dasi jih zna samo mnogo pripovedovati. Povedne pesmi dvigajo po vsebini posebno moralno in etično stran s svojimi tendencami. Pesmi o rastlinah in živalih pa bodo vzbujale največ smeha in veselja pri otrocih zaradi njih konkretne vsebine in živahnosti pripovedovanja. Gotovo bodo otroci najraje te deklamirali in se jih priučili. Vse pesmice pa zelo dobro dopolnjujejo dobro uspele ilustracije, ki so prav pogodeno vzete iz vsebine. Knjigo prav toplo priporočamo vsem zasebnikom in tudi knjižnicam, ki jo bodo posebno pozdravile zaradi trpežne vezave, na katero se je v zadnjem času posebno pričela ozirati Učiteljska tiskarna.»

Priobčujem to naznanilo, ker se mi zdi značilno za to, s kako površnostjo nekateri med nami vrše tako zvano kulturno delo. Ne vem, kdo ga je sestavil, ali kdor je že bil, kvalifikacije za tak posel ni imel. Dokler manjka človeku najprimitivnejših pojmov o jeziku in logiki, naj molči! —

Delo samo bi z veseljem pozdravil, saj je bilo nujno potrebno, a žal izdaja ni taka, kakršna bi lahko bila. Lepa je bila prirediteljeva misel, da pokloni naši mladini cvet slovenske narodne epike, in tudi njegov načrt je bil v bistvu dober, ponesrečila pa se mu je izvedba.

Skoraj ves trud je izdajatelj položil v to, da primerno priredi besedilo pesmi. In skoraj ves ta trud je bil odveč, v večini primerov pesmim celo v škodo.

Kaj je treba stare narodne pesmi o Matjažu, o Pegamu in Lambergarju, o Gregčevi sestri in podobne, ki so nam jih pred sto leti zapisali naši romantiki ter jih po takratni šegi itak že pesniško popravili in obrusili, nanovo prenařejati? V različnih knjigah, tudi šolskih, so se ponatiskovale od takrat, a nikdo jih še ni bistveno izpreminjal. Cele generacije so jih spoznavale in poznale v tisti častitljivi stari obliki — in mi naj to obliko zdaj naenkrat brez pietete razrušimo?

Kolikor sem mogel dognati na podlagi primerjanja s prvotnimi teksti, je izpreminjal prireditelj besedilo predvsem iz dveh vzrokov: iz vsebinskega in iz metričnih.

Ako bi bil omilil posamezne drastične izraze, ki za mladinsko zbirko res niso na mestu, mu tega živ krst ne bi zameril. Seveda se to ne dá vedno lahko izvesti. V «Medvedovi svatbi» se n. pr. pripoveduje o kuharici vrani, ki vse meso sama požre in jo zato godci sklenejo na ta način kaznovati, «da j' bodo svinca v r. . . vlili» (Štrekelj I. 802), češ, potem bo vsaj imela enkrat dovolj, požrešnica grda! Naša zbirka je seveda mnogo decentnejša («vrani bomo svinca vlili»), a mesto je postalo s tem «očiščenjem» medlo, prazno, skoraj da brez zmisla. Če boljšega izhoda ni bilo, bi bilo umestneje, žrtvovati celo pesem. — Tu in tam pa je prireditelj videl strahove, kjer jih absolutno ni. Samo en primer! V pesmi o Pegamu in Lambergarju čitamo, kako oba junaka pred bojem besedujeta med seboj in Krištof pravi:

«Za drugiga pa meni ni,
ko to, kar tebe mal skerbi:
za tvojo židano gospó,
ki tako mlada vdóva bo;
ne veš, da men dopadla bo?»

Čemu je v naši zbirki zadnji verz izostal, ne razumem. Grafenauer ga je brez pomisleka sprejel v svojo Čitanko za VI. razred, za mlajšo deco pa bi nedolžna šala, o tem sem trdno prepričan, bila še nedolžnejša. *Tako je!*

Večina izprememb pa je metričnega značaja. V nešteti primerih je prireditelj popravljajl stih, posebno često s tem namenom, da odpravi v njih — apostrofe. S tem je, žal, na premnogih mestih ubil prvotni ritem in zabrisal značilni čar narodne pesmi, tako n. pr. ako pravi:

do zidanega gradiča, (pravilno: gradiča!)
do doma si prebelega (str. 7)

namesto:

do svoj'ga grada zidan'ga,
do svoj'ga doma belega.

Šel je v tem tako daleč, da popravljajl celo — Prešerna! Niti «Lepa Vida», o kateri pravi Zupančič, da je «pesem za večnost», pred neizprosним popravljajlcem ni našla milosti; tudi ona je morala v popravilo — zaradi apostrofov! In tako smo n. pr. iz verza s preznačilnim okrasnim pridevkom

črn zamor'c po sive'm morju pride

dobili gladko počesan, a za polovico brezizraznejši nadomestek:

črn zamorec mi po morju pride.

In še celo vrsto drugih popravkov.

Mislím, da si je to delo prireditelj naložil popolnoma po nepotrebem. Opravil ga je Prešeren tako sijajno, da njegovim izdelkom ni treba našega rdečila. Na tem tudi nič ne izpremeni izjava, ki jo čitamo na str. 144./145.: «Ker mi je bilo pri moji zbirki le za to, da podam mladini narodno pesem po vsebini

in v primerni obliki, sem poizkušal iz različnih inačic, to je: iz raznih in različnih zapiskov iste pesmi izbrati najznačilnejše in po možnosti najboljše.» Ako bi se bil prireditelj res vestno tega držal, bi bil velik del njegovih nepotrebnih izprememb izostal, ker jih v nobeni inačici — ni. Tako pa je postopal, žal, v mnogih primerih popolnoma samovoljno, «Izgubljeno košuto» (127) n. pr. pre naredil čisto po svoje, ter se tako preveč, veliko preveč oddaljil od prave narodne pesmi.

Bolje bi bil storil, ko bi bil več truda posvetil rajši drugemu delu knjige, komentarju, ter povedal v njem kaj več o naši narodni pesmi, ne pa samo našteval (po Sketovi Čitanki za V. in VI. razred) naših nabiralcev narodnega blaga. Tudi bi bilo dobro, ko bi se bil oziral na novejšo ugotovitve, tako n. pr. pri pesmi «Pegam in Lambergar» na Čremošnikov članek v «Ljubljanskem Zvonu» 1918, 190, ter ne ponavljal več ovržene stare trditve, da je ohranjen v tej pesmi spomin na turnirje. Glede izbora pesmi bi mu bila koristila lepa Golarjeva ocena Medvedovih Slovenskih legend v «Ljubljanskem Zvonu» 1911, 53, kjer bi bil našel eno najbolj poetičnih naših narodnih pesmi, prelepo legendo o grlici, ki zlasti v mladinski zbirki nikakor ne bi smela manjkati.

Tako pa je, žal, svoje delo usmeril v napačno stran in to je tem bolj škoda, ker je zbirka potrebna, dobro zamišljena in tudi primerno opremljena.

Janko Glaser.

Emil Korytko. Ko sem lani bival na Poljskem, sem se v Levovu seznanil s tamošnjim odvetnikom dr. Stanislavom Korytkom, nekakim bratrancem onih Korytkov, izmed katerih eden je bil znani Prešernov prijatelj Emil. G. dr. Stanislav Korytko mi je izročil poljsko pismo, ki mu ga je o življenju Emilovem leta 1888. s svojega posestva Suchodola pri Husiatynu pisal pravi brat Emilov Severin.¹

Ker to pismo deloma pomnožuje podatke, ki jih imamo doslej o Emilu Korytku, deloma pa navaja druge, ga tu-le priobčujem v slovenskem prevodu:

«Na Vaše pismo z dne 6. VIII. Vam takoj odgovarjam, da je bil pokojni Emilijan Korytko moj pravi brat, zato baš Vam morem čim najnatančneje prikazati njegovo življenje. Srečen slučaj je, da še jaz sam iz vse rodovine živim in Vam morem na vsako vprašanje natančno odgovoriti. Pokojni Emilijan se je narodil leta 1812. od matere Rudolfine Rubczyńske (grba Prawdzic) in od očeta Stanislava Korytka. Bilo nas je četrto bratov in sester. Najstarejša sestra se je poročila z Josipom Jasińskim (grba Rawicz), lastnika Zablotova. Brat Emilijan je kot samec umrl v Ljubljani, potem Evgenij, a jaz Severin, najmlajši, sem ostal pri življenju. Leta 1826. nas je dal oče v šole v Tarnopol, ko so jezuiti prevzeli tarnopolsko gimnazijo. Do leta 1830. (3) je pokojni Emilijan hodil tam v šole. Toda ker je to bil mladenič neobičajnih sposobnosti, so ga jezuiti hoteli pregovoriti, da bi vstopil v njih samostan, in posrečilo se jim je, ga tako sfanatizirati, da bi, ko bi se ne bil bal očeta (?), ki se je temu protivil, bil brez dvoma vstopil v samostan; iz tega vzroka nas je oče vzel in dal v šole v Černovcah. Leta 1832. ga je vzel stric Duklan, ki je bil samec in živel v Levovu, v svojo skrb. Ni dolgo zanj skrbel, zakaj v letu dni je umrl, a pokojni Emilijan je ostal sam v Levovu na filozofiji, se tam zapletel v zaroto Zaliwskega in bil aretiran, kjer (!) je kriminal odsedel polčetrto leto in je bil od sodišča v Levovu obsojen na smrt obenem z Boguslavom Horodyńskim in Ludvikom Jablonowskim

¹ Kolikor se spominjam iz razgovora z g. dr. Stanislavom Korytkom, je šlo takrat za nekak spis o Emilu Korytku in je pri tej akciji sodeloval profesor na pravni fakulteti v Gradcu Gumpłowicz.

vopis v II. kufceži z ročnim Korytkovim bratom Jm. (to kufca je bila
 napisana v svoji polni knjigi. Tam ves čas, 3. stranja 187
 20. Pariza, smo bili v času kufceže. Pobjubil je, da sem
 = obiskoval bratov grob v Gumbelju - Szepi? Seta, Vol. 1. 1888 &

iz Lubienia. Papirji so šli na Dunaj v potrditev sodbe. Čez pol leta je prišel odgovor, da se mu življenje pusti, ali ukazalo se je, Emilijana Korytka in Bohuslava Horodyńskega na nedoločen čas prevesti v Ljubljano, a Ludviku Jablonowskiemu je cesar popolnoma odpustil krivdo. To je vzrok, zakaj se je Emilijan Korytko nahajal v Ljubljani. Ko je bil tam obenem z Bogusl. Horodyńskim izročen po komisarju policije, ki mu je celo bilo prepovedano biti na Dunaju, so morali kot Hoffereter obiti Dunaj, tuda ko so prispeli na mesto, so našli v Ljubljani gubernatorja grofa Auersperga, komandujočega kneza Lainingen, a starosta je bil poznejši minister Kranz, ki je imel Poljakinjo Borowsko za ženo. Začetkoma jima je gubernator naznanil, da sta popolnoma svobodna, in ju vabil, da bi često prihajala k njemu. Toda pokojni Emilijan, ki je bil neobičajne glave in je rad delal, si je po kontesi Auersberg pri očetu izposloval dovoljenje potovanja po Kranjski in Štajerski (v originalu: «po Krain Styrji») ter je zamislil zbiranje narodnih pesmi in nazadnje njih izdaje za javnost (publiko). Kako sposoben je bil za to, kaže to, da se je tekom enega (pač: leta) naučil jezika in pisave, hitro zbral, kar je mogel, in že po njegovi smrti se je to delo izdalo, za kar mu je po njegovi smrti mesto Ljubljana na svoje stroške postavilo spomenik z jako lepim napisom, tako da ima on danes dva spomenika, enega mu je postavil oče, drugega pa mesto Ljubljana. Toda kljub ogromnemu delu je tako hrepenel po domovini, da je po enoletnem bivanju od domotožja («z tęsknoty» = hrepenjenja) umrl; tako so tamošnji doktorji določili, a kljub vsemu prizadevanju očetovemu in protekciji na Dunaju ni bilo mogoče doseči njegovega povratka. (Tu dodajem stavek v originalu, ker je nejasen: «...nie možna bylo uzyskać powrotu jego aż po śmierci jego w parę Miesiący Boguslaw Horodyński powrócił.»)

Ako bo treba kakšnih dokumentov, imam zbrane vse njegove liste, pisane roditeljem od njegovega odpotovanja iz Levova («mam zebrane wszystkie jego Listy pisane do Rodziców...»), so celo tudi njegove pojedine pesmi («ulotne wiersze» = letaki?), toda tiskanih ni, zakaj to je bil mlad človek, ki je imel 23 let, ko je bil aretiran, tri in pol leta je predsedel v inkvizicijah, a pozneje je bil prepeljan v Ljubljano in je tam končal življenje. Zarota Zaliwskega ga je vpletla v nesrečo, a naše nekdanje vlade, ki so bile slavne po vsej Evropi kot barbarske, so ga uničile.

Pišem Vam to pismo, obveščajoč Vas, da so po pokojnem Emilijanu še nekatere študije, in če jih boste, gospodje, potrebovali, Vam jih prav rad dam, toda podvizajte se, zakaj tudi jaz bom kmalu na onem svetu («i ja niedługo wieczny»), a po moji smrti ne bo moj sin mogel vsega tako natanko poročati kakor jaz kot očevidec.

Ostajam pri tej priliki Vaš Vam naklonjeni sluga, a Vašim roditeljem pošiljam izraze naklonjenosti in se zahvaljujem za pripis očetov.

Sluga Severin Korytko.

Dne 12. avgusta 1888.»

Primerjajmo podatke tega pisma s tem, kar vemo sicer doslej o Emilu Korytku? Tu je predvsem rojstna letnica; pomotna bo letnica Severinova. Severin govori o guvernerju Auersbergu, a v resnici je bil takrat Schmidburg

² Lj. Zvon 1899, 468, 648; — Zbornik u slavu Vatroslava Jagića 604; — Izvestja Muz. društva za Kranjsko 1909, 179; — Franko Ivan v Zapiskih Sevdčenkovega društva 1908; — Lj. Zvon 1908, 298 sl.

guverner v Ljubljani; vendar tiči pač nekaj istine v Severinovem omenjanju Auersbergov; posredovanje kontese Auersberg ne more biti kratkoma izmišljeno. Napačen je podatek, da je bil Emil 23 let star, ko je bil aretiran. Zdi se po našem pismu, da gimnazije sploh ni študiral v Levovu, ampak v Tarnopolu in Černoveah; mogoče je pa (kar poroča Franko po privatnih virih), da je bil Emil v Levovu v početnih šolah. Novo je poročilo o vplivu jezuitov na mladega Korytka. Da bi Severinova trditve o smrtni obsodbi bila resnična, je težko misliti. Verjeli pa bomo seveda Severinu, da je bil on najmlajši sin, ne Emil. Verjamem tudi njemu, da je bilo vsega četrto otrok («Było nas czworo rodzeństwa. Siostra najstarsza wydana została...»), in si tolmačim opombo o sestri tako-le: «Sestra, najstarejši otrok, ^{Paris z otajni: njegov brat} Korytki so plemenita rodbina. V «Herbarzu» poljske šlahte, ki je izhajal pred vojno (natančnejšega naslova mu ne vem), tom XI., 208, b, se njih rodbina izvaja iz vasi Koryta v vislickem okraju; vesti o njej datirajo že s konca 14. stoletja. Da bi bila rodbina prvotno rusinska (Franko), moj vir ne priznava.

Dr. Fr. Ilešič.

Ada Negri: *I canti dell' isola*. Milano. Mondadori 1925.

Knjiga je izšla letos in pomeni za italijansko ljudstvo zopet dogodek. Dogodek že zaradi dejstva, ker gre današnja Italija v vulkanizmu povojnih let tudi mimo boljših poetov kot so Chiesa, Mastroi in drugi. Ada Negri je tedaj edina, ki zna s svojo pesmijo človeške duše, otrovane od mehanizma in cerebralizma današnjega časa, za hip strniti v harmonijo premišljevanja.

Kritika meni v splošnem, da pomeni ta knjiga najvišji in najmočnejši izraz poetskega dela A. Negrijeve ter se tako družijo predzadnjemu delu «Il Libro di Mara». Koliko pot je prehodila pesnica od knjige «Tempeste» do danes! Njena umetnost se je izčistila, v stilističnem delu vsestransko izpopolnila. Dobršen del pesmi, ki so poslednji izraz njenega nemirnega duha, je prečel s tako svežim čuvstvom, s tako barvo, da se spomniš ob njih na nekatera mesta grške lirike. To čuvstvo globoke žalosti, izvirajoče iz večne mladosti duha, žari kot plamen iz živega vrenja snovi in čutnosti. Lepe in neposredne vizije se prelivajo kot luč v barvitost neba, morja in solnca. Sila njene lirike izvira iz notranjega, grizočega trpljenja; vse občuti enako krepko: radost in bridkost. Ada Negri je žena v pravem, dramatičnem pomenu besede. Njena pesem je vedno darovanje, je boj, ki se umiri le takrat, ko se Žena vnovič daruje in s tem povečuje življenje. Vse njeno pesniško delo se je rodilo v konfliktu, dramati, ki objema bitje, določeno darovanju, Moža, Idejo in Materijo.

Poem «Il Libro di Mara» je najvišja pesem ljubezni, kar jih je svet kdaj čul. Po ustvaritvi te umetnine so v tišini in solncu otoka Capri, kamor se je pesnica zatekla pred vsesplošnim kaosom sodobne Italije, nastali «I canti dell' isola», kjer so našli dramatski momenti življenja svoj pristni, nepotvorjeni izraz. Čuvstvo in beseda sta se tu popolnoma prelila eno v drugo, verz je preprost in se strogo ogiblje ritmičnih posebnosti ter je postal, oproščen vsake besedne ornamentike, izrazito dramatičen in krepak. V njem ni tradicionalne metrike, a ga vendar veže neka notranja harmonija; v širokih kadencah lije ritmično, kot da ga nosi val muzike do oddihov rime. Taka je tedaj pesem Ade Negrijeve!

Zato je mogel neki kritik zapisati o nji sledeče: «Ko se glasovi, besede in črte ne zdijo več črte, besede in glasovi, takrat moremo reči, da je v delu božja iskra. To se zgodi le redko. Zgodi se pa v kateri Bellinijevi melodiji, v Leopardijevem, Ariostovem, Petrarkinem verzu. Zadnji je imel ta božji dar Giosuè Carducci. Zdaj je stopil spet med nas...»

J. S.

KRONIKA

Georges Duhamel, zdravnik, romancier, poet, kritik, filozof in dramatik, je bil rojen 30. junija 1884. Kot dvaindvajsetletnik se je z nekaterimi prijatelji-literati (Ch. Vildrac, Arcos, Doyen, Gleizes i. dr.) odtegnil Parizu in se naselil v neki starinski hišici v Créteilu, ob bregu slikovite Marne, kjer so si slovstveni tovariši izklesali posebno doktrino in samosvoje umetnostno stališče.

Duhamel je zelo preprost in dober človek. V zbirki «Une heure avec...» (II., str. 223) ga publicist Frédéric Lefevre nazivlje pravcatega modrijana, ki si ume urediti življenje ko malokdo drugi. Vsako leto potuje šest mesecev, nekaj dni se ustavi v Parizu, da obiše založnika Valettea in se nasrka ozračja v luksemburškem vrtu in ulici Svetega Jakoba, potem pa se usidra na posestvo v La Nazen in piše....

Umetnost mu je v raziskavanju in spoznavanju sveta in človeka sestra in pomočnica znanosti, ki teži k istemu cilju po drugih potih in z drugačnimi metodami. V članku «Vojna in literatura» je zapisal ta-le stavek: «Opazovati svet in ljudi, končno pa posneti predmete opazovanja, osvetliti poteze in odnošaje, ki morejo pojasniti, kar je najskritejšega in najznačilnejšega v predmetih, to je cilj, to je pravi povod pisateljevanju.» — Umetnik naj se ne zapira več sam vase (Duhamel in tovariši so prevzeli oporoko poeta Alfreda de Vignyja!), naj ne žonglira le s prikupnimi, zvočnimi besedami in enodnevnimi, prečesto praznimi, narejenimi emocijami. Pesmi naj uče ljubezni in življenja, odkrivajo vire k idealom in kažejo smeri k izpopolnjevanju. (Na to umetnostno koncepcijo je brezdvomno vplivala poetova znanstvena izobrazba.)

Duhamel je mislec, ki hoče najti skrivnostnega boga trenutka, zgoščeno uro darovanja, božajoče valove najvišje etične omame — in pokazati, da je tudi moment lahko večnost. Iz njegovih del lije čar velike sreče, opojnosti življenja in koprneči nemir iskalca, ki se boji, da ne bo svojih dni dosti živel, dosti daroval.

Napihnjenega, žlobudravega govoričenja pri njem ne najdeš nikjer. Njegovi verzi so preprosti, naravni, skromni in ravno zato kaj čisto zelo močni in izraziti. Ravno tako je njegova proza resno vedra, polna, temperamentna, l'art pour l'art-stvarjanje se Duhamelu zdi klaverno, neplodno in modernega poeta ne vredno, pa žalibog ravno v zadnjih letih in pri najmlajših bohotno razširjeno. Čudovito pa ume v svojih delih podčrtati tako potankost, ki brez dolgovoznega, garniranega besedičenja odkrije in razjasni novo duševno stanje.

Pred vojno je bil Georges Duhamel pesniški kritik v reviji «Mercure de France». Iz opazovanj v zdravniški službi na fronti je nastala znana njegova knjiga «Življenje mučnikov» (1917.), ki je z Barbusseovim «Ognjem» in Rolanda Dorgelèsa «Lesenimi križi» zaslovela v svetu kot eno najboljših del dokaj obilnega francoskega vojnega slovstva. Knjiga «Civilizacija» (1918.) je bila odlikovana z Goncourtovo nagrado.

Izdal je še sledeča dela: Legende iz bitk (1907.), Pripombe k pesniški tehniki (z Vildracom, 1910.), Kritične opazke (1912.), Paul Claudel (1913.), Pesniki in poezija (1914.), Obsedenost sveta (1919.), Pogovori v hrupu (1919.), Polnočna izpoved, roman (1920.), Zapuščeni možje (1921.), Veselja in igre (1922).

Za gledališče je napisal drame: Luč (1911.), V senci kipov (1912.), Borba (1913.), Delo atletov (1920.), Lapointe in Ropiteau (1921.), Kadar boste hoteli (1921.).

Njegove pesniške zbirke nosijo naslove: Po mojem zakonu (1910.), Tovariši (1912.) in Elegije (1920., v založbi Mercure de France).

Nekaj verzov in proze je obelodanil še v knjigi «Človek na čelu» (1909.).

P. K.

Prešernova zabavljalca «Novi Pegasus», oziroma «Kam je prešel polž iz Višnje gore». (V korekturo komentarja Marnovega v Jezičniku XV, 6, Žigonovega v Prešernovi čitanki 132 itd.) Ta puščica se nahaja že med onimi 15, ki jih je dobil Kastelic za 3. zvezek Čbelice od Prešerna še pred avtorjevim odhodom v Celovec, torej pred koncem januarja 1832, jih prepisal, jim pripisal po pesnikovih intencijah pozneje še tri, poslal vseh 18 Prešernu v Celovec v korekturo, jih dobil nazaj obenem s pismom Čopu z dne 20. februarja 1832 (Lj. Zvon 1888, 569), in sicer pomnožene zopet za dve novi številki (Zbornik Matice Slovenske 1903, 133/8) in jih vsaj že 12. aprila 1832 imel s 3. zvezkom Čbelice v Blaznikovi tiskarni (Žigon, Komentar k Prešernovim Poezijam 7). Župnik na Višnji gori je bil ves ta čas še Jakob Križaj († 12. junija 1832.), ki ga zaman iščemo med slovenskimi poeti te dobe; a Janez Cigler, čbeličar, je pastiroval takrat arestantom na ljubljanskem gradu, župnijo višnjegorsko pa dobil šele s 30. septembrom 1832 (Vrhovnik, Cigler 10). Puščica torej ni naperjena specijalno na Ciglerja, ampak meri splošno na nivo čbeličarske poezije, ki se je zdela Prešernu brezpomembna, čim jo je začel meriti z evropskim merilom. Gre torej za pendant k «Ahacelnovim pesmam», ki so pod nadpisom «De gustibus non disputandum» v 3. zvezku Čbelice tudi hotele naglasiti le nizek nivo čbeličarske poezije, a še bolj nizek nivo njenih čitateljev (prim. moje opombe v Časopisu za zgodovino in narodopis, XIX, 40).

Fr. Kidrič.

Pevsko društvo «Ljubljanski Zvon». (Ob priliki koncerta 13. novembra 1924.) «Ljubljanski Zvon» je danes izvrsten, vzoren, dobro ubran, lepo doneč instrument, ki ga igra Zorko Prelovec prav virtuozno. Prelovec je odličen tehnik, dober interpret — skoro izključno impresionist. Ko bo še objektivnejši napram različnim slogom posameznih skladb in še sprejemljivejši za doživetja, ki so vdahnjena v skladbe, mu bo duša omamljena tudi ob najskrivnostnejših mestih in se bo čutila neizrekljivemu bliže — tedaj bo to brez dvoma eden naših najidealnejših pevovodij.

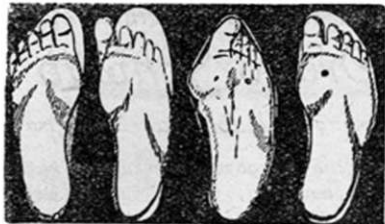
Reproduktivni umetnik ustvarja samo takrat, ko izraža čuvstva, ki sta jih pesnik in skladatelj občutila, ko sta ustvarjala. Pravi interpret jih mora še enkrat doživeti. Po večini pa naši pevci niso poeti in igralci, ki bi bili zmožni občutiti še enkrat na odru pesem, za katero jim je čuvstvo popolnoma otopelo pri dolgotrajnih in monotonih vajah. Proizvajajoči glasbenik pa mora imeti to zmožnost, v nasprotnem primeru so pesmi samo avtomatično zdrdrane, kvečjemu akademsko reproducirane fotografije žive podobe. Brez doživetja zapete pesmi ne lijejo v srce poslušalca, komaj da mu zabrne v ušesih. Pri resnični umetnosti mora tudi poslušalec imeti občutek lastnega doživljanja. To doseže samo pevovodja, ki je dober improvizator in ki ume s sugestivno močjo vplivati na pevce. Prelovec je improvizator in ima sugestivno moč ter se obojega tudi zaveda. Saj je zahteval in dosegel, da mu poje zbor na pamet gotovo zato, da bi ves zbor mogel slediti njegovemu razpoloženju in volji. Predpogoji so bili vsi tukaj, a kljub temu pri večini pesmi nisem imel občutka resničnega doživetja. Krivda bo najbrže v tem, da pri Prelovcu nista še tehnika in estetika uravnovešena, da uporablja vso tehniko le preveč za preračunane, zgolj zunanje efekte, ali pa v najboljših

primerih za zunanjo poezijo. Slabo je, če tehnika (ritmika, metrika, dinamika, agogika, intonacija, dihanje, vokalizacija, deklamacija, izgovarjava) ni dovršena, toda če je kljub temu pesem toplo občutena, je glavni namen dosežen, nikdar pa ne, če je vsebinsko podajanje pomanjkljivo. Ideal je seveda obojestranska dovršenost, minus pa ne sme nikdar težiti vsebine. Moj namen ni omalovaževati tehniko (četudi bi poudaril, da je človeški glas najpopolnejši instrument in potrebuje od vseh drugih najmanj tehnike), a najbolj važno se mi zdi, da podčrtam pomen estetike. Danes že vsak lajik kritizira proizvajajoče glasbenike: vokalizacija slaba, izgovarjava slaba — pevec za nič. Ne, to ni res, umetnik ostane umetnik, če bi tudi prepeval vso pesem samo z enim vokalom, sicer bi ne bil noben instrumentalist pravi muzik. Ugotoviti hočem, da je vsebina primarnega, tehnika sekundarnega pomena. Dirigent mora pri podajanju lastno poetično vizijo užgati v srcih proizvajajočih in poslušalcev — to je umetnost.

Spored koncerta, ki ga je absolviral «Ljubljanski Zvon», je bil zelo lep, prežet z napredno ideologijo, raznovrsten po slogu, vsebini in tehniki. Obsegal je a capella zборе: Adamiča, Biničkega, Lajovica, Mokranjca, Premrla, Ravnika in šest otroških pesmi Adamiča in Lajovica za ženski zbor s spremljevanjem klavirja. Ves težki spored je zbor zapel na pamet, kar ni doslej dosegel še noben slovenski zbor. Najbolje je bil izvajan Premrllov «Polžek», prepojen z naivnim religioznim humorjem, spominjajoč po tehniki na madrigale skladateljev 15. in 16. stoletja, a veje kljub temu iz njega pristen ljudski (narodne) ton, objet (po harmoniji) od romantičnega folklorizma. To pesem je Prelovec prav poetsko občutil. Tudi otroške pesmi, polne naivnega humorja, šegavosti, burlesknosti in grotesknosti, so bile izvajane dovršeno. K pravemu podajanju teh pesmi je mnogo pripomogel dirigent Štritof. Lajovic in Adamič sta velika mojstra v otroških pesmih, ki zahtevajo interpretata mimika — in to je Štritof v polni meri.

Ves koncert je v meni zapustil globok vtis. Prelovčev «Zvon» je danes umetniška korporacija, ki lahko gre v svet in pokaže lepoto naše pesmi, dušo tistega naroda, ki je srečen in bogat, samo kadar poje in trpi. Ta zbor je Prelovec pred leti popolnoma razbil, ga prelil in nato začel potrkavati na njem, najprej ob narodnih praznikih pri ljudskih veseljah. Med veselimi igrakanjem pa ga je večkrat zavedel v koncertno dvorano, kamor predvsem spada. Danes vrši «Zvon» važno kulturno misijo. Kajti Prelovec je organizator-sistematik, izvrsten metodik. V teku nekaj let je zbor dvignil do umetniške višine, ga vodil po največjih krajih Slovenije, bil z njim tudi v Beogradu. Zbor ima danes lep arhiv in založbo muzikalij. V par letih je zbor založil 10 moških, 2 mešana zbora, 6 ženskih dvošpevov s spremljevanjem klavirja in pet samospevov. Vse to je rodila s pomočjo njegovih navdušenih, zvestih in inteligentnih pevcev Prelovčeva velika ljubezen, zmožnost in nepopisna požrtvovalnost za slovensko glasbo. Udejstvoval se je tudi kot glasbeni kritik in nastopa zadnje čase kot glasbeni estet pri mladinskih koncertih s poljudnimi predavanji. Naši podeželski zbori imajo v njem ljudskega skladatelja, ki jim je ustvaril že mnogo zborov, katere prepeva kot ponarodele pesmi že vsa Slovenija. Pevska Zveza si ga je izbrala za svojega skupnega pevovodjo. Pridobila si je z njim dušo, s katero bo mogla povzdigniti lepoto slovenske pesmi. Dirigiral je že večkrat skupne zборе Zveze in njegova zasluga je, da je ta Zveza že več zborov založila. Želim mu še obilo velikih uspehov!

Srečko Kumar.

Trgovina vseh vrst čevljev

Franc Szantner

Ljubljana, Šelenburgova ulica 7

Specijalist za ortopedična
in anatomska obućala

Za tujce in domačine!

LJUBLJANA
HOTEL SLON

Dunajska cesta št. 2

Renomirano prvovrstno podjetje. Sobe moderno opremljene; dobre postelje, dobra postrežba in snažnost načelo. Centralna kurjava. Izborna restavracija, dobra vina, elegantna kavarna, obilo časopisov. Velika parna in kadna kopalnica, maser, brivec v hiši. Centralna lega pred glavno pošto blizu opere in promenade. Postaja cestne železnice kolodvor-glavni trg, avto, fijakar, postrežek pri rokah. Shajališče trgovcev in turistov. **Solidne cene**

Brzojavni naslov: | Telefon interurban
Slonhotel | številka 45

Lastnika: Hedžet in Koritnik

1924 *Ves hotel in oprema* 1924
moderno preurejeno

JUHAN

nadomesti
in prekosi
okus in redilnost
mesa
hrani

TRGOVSKA BANKA D. LJUBLJANA

DUNAJSKA CESTA št. 4

Brzojavke:
Trgovska

Kapital in rezerve 19,000.000 Din

Telefoni:
139, 149, 458

PODRUŽNICE: Maribor - Novo mesto - Rakek - Slovenjgradec - Ptuj -
Kamnik - Konjice

EKSPozITURA: Prevalje

— Izvršuje vse bančne posle najtočneje in najkulantneje —

NOVE KNJIGE

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

*Adriaticus, Jadransko Pitanje. Kako je i čijom krivicom propušten najpovoljniji momenat za njegovo rešenje. Beograd. Izdavačka knjižara «Vreme». 1925. 38 str. + 2 zemljevida.

Arcibašev M., Sanin. Roman. Poslovenil Stane Krašovec. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1925. 488 str. Cena broš. 52 Din, vez. 60 Din. (Splošna knjižnica, zvez. 52.)

Dvorniković Vladimir, Psiha jugoslovenske melanholije. Zagreb. Z. i V. Vasić. 1925. 95 str.

Feigel Damir, Domače živali. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1924. 72 str. Cena broš. 10 Din, vez. 15 Din. (Splošna knjižnica, zv. 37.)

Jeraj Jože, Narodni prerod. Maribor. Prosvetna zveza v Mariboru. 1925. 84 str. Cena 12 Din. (Prosvetna knjižnica, I. zvez.)

Krasnohorska Eliška, Pripovedka o vetru. Poslovenil H. Podkrajšek. Drugo izdanje. Ljubljana. Učiteljska tiskarna. 1925. 90 str. Cena vez. 20 Din.

*Mal Josip, Uskočke seobe i slovenske pokrajine. Povest naseobine s kulturno-istorijskim prikazom (sa kartom). Ljubljana. Srpska Kraljevska Akademija. 1924. 215 str. Cena 25 Din. (Srpski etnografski zbornik, knjiga trideseta. — Prvo odelenje: Naselja i poreklo stanovištva, knjiga 18. Uredio Jovan Cvijić.)

Matičić Ivan, V robstvu. Roman tuge in boli. Ljubljana. Učiteljska tiskarna. 1925. 255 str. Cena vez. 46 Din.

Murger Henry, La Bohème. Roman. Poslovenil Ivan Tominec. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1924. 402 str. (Splošna knjižnica, 39. zvez.)

Nušić Branislav, Narodni poslanec. Komedija v treh dejanjih. Poslovenil Fran Govekar. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1925. 111 str. Cena broš. 18 Din. (Oder, 9. zvezek.)

Omersa Nikolaj, Stihoslovje. I. Splošni del. Celje. Goričar & Leskovšek. 1925. 68 str.

Pivkova Ljudmila, Kriminal. Maribor. Klub dobrovoljcev. 1925. 136 str.

Prelog Milan, Slavenska renesansa 1780—1848. Zagreb. Jugoslovenska štampa, d. d. 1924. 484 str. (Istorijska biblioteka, knjiga I.)

*Pripovetka, romantična (omladinska). (B. Atanacković, K. Ruvarac, L. Kostić, J. Nović, J. J. Zmaj, G. Jakšić, S. M. Ljubiša, M. Šapčanin.) Probrao i priredio Božidar Kovačević. Beograd. «Vreme». 1924. 208 str. (Stara knjiga naša, V.)

Savinšek Slavko, Poredni smehi. Ljubljana. Kmetijska tiskovna zadruga. 1925. 50 str. Cena 25 Din. (Brazde, zvez. 1.)

Sienkiewicz Henryk, U pustinji i prašumi. Preveo Julie Benešić. Zagreb. Z. i V. Vasić. 1924. 367 str. (Ilustrovana omladinska biblioteka.)

Skrbinšek Jos., Stručna mluvnice jazyka srbochorvatského pro střední školy a obchodní akademie. Praga. J. Otto spol. 1924. 84 str. Cena 12 Kč.

Skrbinšek Jos., Srbochorvatska cvičebnice a čítanka pro střední školy a obchodní akademie. Praga. J. Otto spol. 1924. 255 str. Cena 30 Kč.

*Stefanović Svet., Plagijator Hamleta i njegovi pokrovitelji. S. Pandurović i Srp. Knj. Zadruga. Beograd. Štamparija «Jugoslavija». 1925. 19 str.

Veridicus, Pater Kajetan. Ljubljana. «Jutro». 1924. 187 str. Cena 30 Din, vez. 40 Din.

*Vukasović Milan, Kroz život. Beograd. S. B. Cvijanović. 1925. 71 str. Cena 10 Din. (Moderna biblioteka, 30.)

Zorman Ivan, Lirični spevi. Cleveland, Ohio. 1925. 89 str.

NAJNOVEJŠE KNJIGE

Tiskovne zadruge v Ljubljani, Prešernova ulica 54

Nušić-Govekar: **Narodni poslanec**
Komedija. Broš. 18 Din, pošt. 75 p.

Puškin-Prijatelj: **Kapetanova hči**.
Povest. — Broš. 24 Din, vez. 29 Din,
po pošti 1·20 Din več.

Schönherr-Skrbinšek: **Zemlja**.
Komedija v 3 dej. — Broš. 15 Din, po
pošti 75 par več.

Budal: **Križev pot Petra**
Kupljenika. Povest.
Vez. 22 Din, br. 17 Din, pošt. 1·50 Din.

Melik A.: **Jugoslavija. I. del**.
Druga predelana in pomnožena izdaja.
Navadna izdaja 60 Din, boljša 75 Din,
po pošti 2 Din več.

Levstik Vl.: **Deček brez imena** in
druge zgodbe za mlade čitatelje.

Sienkiewicz: **Potop**. 1.—8. sn.
Broš. s poštnino 50 Din.

Tavčar dr. Iv., **Zbrani spisi**.
V. zvezek. (Izza kongresa.)

Broš. 84 Din, v celo platno vezan
100 Din, polfranc. usnje 105 Din, po
pošti 2·50 Din več.

Kersnik Janko: **Cyklamen**. Roman.
Vez. 27 Din, br. 22 Din, pošt. 1·50 Din.

Kersnik Janko: **Agitator**.
Broš. 18 Din, vez. 23 Din, pošt. 1·25 Din.

Pajnič: **Civilnopravdni red v**
praksi. Broš. 30 Din, pošt. 1 Din.

Frana Maslja-Podlimbarskega
Zbrani spisi. I. zvezek.
Uredil dr. J. Šebinger. Broš. 70 Din,
po pošti 2 Din več.

Filip Dom-Bradač: **Kako so se**
vragi ženili.
Broš. 30 Din, vez. 35 Din, pošt. 1·50 Din.

DELNIŠKA TISKARNA

D.

D.

BRZOJAVI: DELTISK
TELEFON ŠT. 132

ČEKOVNI ZAVOD
ŠTEV. 11.630

V LJUBLJANI, MIKLOŠIČEVA CESTA 16

Izdeluje vse tiskovine do naj-
umetnejšega barvotiska kakor
tudi natiskuje liste, časopise,
trgovinske in uradne tiskovine
Vsa tiskarska dela izoršuje kar
najhitreje in najvestneje po
strogo strokovnih pravilih

Obenem priporoča svojo
kar najbolj moderno urejeno
KNJIGOVEZNICO
ki izoršuje knjigoveška dela naj-
preprostejše do najfinejše vrste
Stroj za črtanje trgovskih knjig